

Timbres

12 najaar 12

Alle kleuren van het Orgelpark

Min of meer Minimal
Gertrude Stein
5-7 oktober

ZEQ-Attack
'Uit vrije wil'
7 november

Leonard Evers
Orgelkwartet
24 november

Lilian Harvey

Muze van Charles Koechlin

Koechlin-festival 30 november - 2 december

ORGELPARK

Welkom in het Orgelpark!

Het Orgelpark heeft als doel het orgel door een nieuwe presentatie te integreren in het muziekleven. Timbres is het tijdschrift van het Orgelpark en biedt achtergrondinformatie bij de vele tientallen activiteiten die er per seizoen plaatsvinden. Het scala is breed: het varieert van concerten met klassieke muziek tot evenementen met film en beeldende kunst. Daarbij speelt nieuwe muziek een hoofdrol. Elk seizoen weer geven we opdrachten voor nieuwe composities.

Het Orgelpark is tevens muziekwetenschappelijk actief: het werkt met het Orgelpark Kennisprogramma en het Orgelpark Research Program nauw samen met de leerstoel Orgelkunde aan de Vrije Universiteit Amsterdam. Het Orgelpark vestigde deze leerstoel in 2010.

In het Orgelpark staat het orgel centraal. Als drager van een opmerkelijk divers en kleurig historisch repertoire, maar zeker ook als bron van inspiratie voor nieuwe muziek. Het monumentale gebouw van het Orgelpark, geïntoneerd aan het Vondelpark in Amsterdam en voorzien van een prachtige akoestiek, voegt aan een en ander een bijzondere dimensie toe.

Kleurig element in onze programmering dit najaar is het festival rond de componist Charles Koechlin (1875-1950). Het vindt plaats van 30 november tot 2 december. Koechlin liet zich ondermeer inspireren door Lillian Harvey, de actrice die de cover van Timbres ditmaal sieraft. Nóg een tip: het grote concert op zondagmiddag 7 oktober in ons Min of meer Minimal festival, met naast muziek ook teksten van Edgar Allan Poe en Gertrude Stein.

Op het moment dat we dit nummer van Timbres voorbereiden, weten we nog niet of de inkomverhoging voor toegangskarten voor de podiumkunsten die het kabinet Rutte invoerde weer teruggedraaid wordt. Wij nemen alvast een voorschot daarop door de prijzen van een aantal concerten te verlagen. Tegelijkertijd hebben we ook, vanwege de toenemende productiekosten, besloten de prijzen van enkele concerten te verhogen. Daarnaast bieden we u een drietal prachtige maar ook voordelige series aan; meer daarover vindt u op pagina 64. Door het boeken van sommige series bent u automatisch GuetVriend. Dat houdt in dat alle andere concerten voor dit seizoen gratis zijn. Bovendien steunt u dan ook nog onze missie. Al met al is op die manier ongeveer de helft van onze concerten in prijs verlaagd.

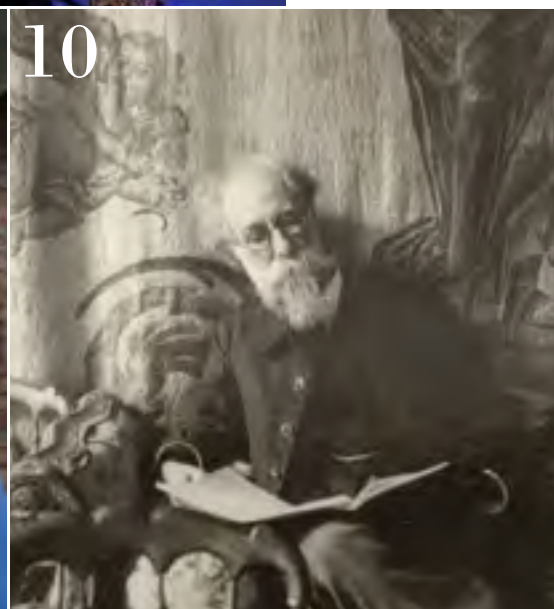
U kunt natuurlijk ook GuetVriend worden zonder een serie te boeken. Voor een GuetVrienderschap betaalt u slechts € 70. Bent u slechts incidenteel in de gelegenheid onze concerten te bezoeken en wilt u onze missie evengoed graag ondersteunen? In dat geval nodigen we u van harte uit Vriend van het Orgelpark te worden. Voor € 40 straft u het Orgelpark als Vriend en wordt u van al onze activiteiten op de hoogte gehouden. Omdat de Belastingdienst dit bedrag niet als een donatie, maar u het van uw inkomen aftrekken wanneer u uw jaarlijkse opgave inkomstenbelasting voorbereidt.

Wilt u meer weten over het Orgelpark, over het programma, over hoe u kunt meewerken voor concerten of hoe u GuetVriend of Vriend kunt worden, kijk dan op www.orgelpark.nl. Wilt u direct GuetVriend of Vriend worden, bladert dan door naar bladzijde 63. Daar staat wat u moet doen, compleet met een praktische antwoordskaart.

Wij hopen u binnenkort te mogen begroeten in het Orgelpark!

Johan Lijmes, artistiek leider

Inhoud

Agenda

Concerten, festivals, symposia...

- 4 Alles op een rij
Wat is er wanneer te doen in het Orgelpark?

Mixtuur

Nieuws en achtergronden bij de concerten

- 10 Het muzikale universum van Charles Koechlin
30 november-2 december: Koechlin-weekend in het Orgelpark
- 18 Leonard Evers
De componist als tovenaar
- 22 Gertrude Stein
‘Ik heb altijd historisch willen zijn’
- 24 ‘Ik twijfel dus ik besta’
7 november: Ensemble ZEQ-Attack filosofeert met muziek
- 28 Actueel, een beetje eigenwijs en een tikkeltje oosters
10 november: Orkest De Ereprijs concerteert in het Orgelpark
- 34 Maria-concert in het Orgelpark
In gesprek met samensteller Jan Raas
- 40 Van Straten-orgel feestelijk in gebruik genomen
‘De Nachtwacht onder de orgels’
- 44 Elektronica in het Orgelpark
De ondes martenot: het eerste ‘elektronische orgel’
- 50 Nieuw in het Orgelpark
Orgelpark Kennisprogramma

- 54 Bruckner-festival in het Orgelpark
‘Een bijzondere hommage aan een bijzondere componist’

- 58 Dagboek Orgelpark
Dans van Club Guy & Roni

Palet

Gemengde berichten van het Orgelpark

- 60 Hoe werkt dat?
MIDI

Lezersservice

Informatie voor Gasten en (Gast)Vrienden

- 62 Het Orgelpark
Een podium met een missie
- 64 Concerten, muziekweekenden, cursussen...
Hoe duur is een kaartje en waar bestel ik dat?
- 66 Vooruitblik
Het Orgelpark in het voorjaar van 2013
- 68 Colofon
Adressen, auteurs, fotografen en copyright

Wat is er te doen in het Orgelpark?

Concertprogramma tot en met december 2012

Augustus

donderdag 23 augustus, 20.15 uur

€ 12,50/8,00

DANS

Katie Duck, dans

Jos van der Kooy, orgel

Studenten

Katie Duck en Jos van der Kooy verzorgen deze week een improvisatieworkshop voor internationale muziek- en dansstudenten in het Orgelpark. In dit concert presenteren ze de resultaten.

zaterdag 25 augustus

zondag 26 augustus

Toegang gratis

UITMARKT AMSTERDAM

Jazz, klassiek en nieuwe muziek

Het Orgelpark is ook dit jaar weer één van de podia op de Uitmarkt 2012.

September

vrijdag 14 september, 13.13 uur

€ 12,50/8,00

SANDWICH CONCERT

ORGEL

Mark Swicegood, orgel

De eerste Amerikaanse organist die ooit in de prijzen viel bij het Concours International de la ville de Paris opent dit najaar de reeks SandwichConcerten van het Orgelpark: Mark Swicegood.

Charles-Marie Widor (1844-1937)

- Uit Symfonie V: Allegro vivace

Pierre Cochereau (1924-1984)

- Variations sur 'Frère Jacques'*

Horatio Parker (1863-1919)

- Uit Organ Sonata (in Es grote terts):

Allegretto

Petr Eben (1929-2007)

- Nedelní Hudba ('Zondagsmuziek')

* Bewerking voor orgel: François Lombard

zaterdag 15 september, 15.00 uur

€ 12,50/8,00

HET NIEUWE VAN STRATEN-ORGEL

Jankees Braaksma, orgel

Wim Diepenhorst, orgel

Specialisten Jankees Braaksma en Wim Diepenhorst bespelen vanmiddag het Van Straten-orgel. Wat leert dit oeroude klank-document ons? Op die vraag gaan Braaksma en Diepenhorst muzikaal maar ook in gesprekken in - gesprekken met elkaar én met u als publiek. Een muzikaal colloquium in het kader van het nieuwe Kennisprogramma van het Orgelpark.

vrijdag 21 september, 13.13 uur

€ 15,00/9,00

SANDWICH CONCERT

DVOŘÁK & LISZT

CD-presentatie OrgelparkRecords

Rachel Fabry, mezzosopraan

Joris Lejeune, orgel

Presentatie van de elfde cd van ons label OrgelparkRecords: Joris Lejeune begeleidt mezzosopraan Rachel Fabry op de Erard-vleugel en het Verschueren-orgel.

Erard-vleugel

Franz Liszt (1811-1886)

- Die drei Zigeuner

Antonín Dvořák (1841-1904)

- Zigeunerliederen

Má písen zas mi láskou zní

Když mne stará matka

Franz Liszt

- Csardas Obstinée

Verschueren-orgel

Antonín Dvořák

- Uit Serenade voor strijkers

Tempo di Valse*

Larghetto*

- Bijbelse liederen

Hospodin jest můj pastýř*

Pozdvihuji oči svých k horám*

Zpívejte Hospodinu píseň novou*

Franz Liszt

- Twee Legendes

Saint-François d'Assise, la Prédication aux

oiseaux*

Saint-François de Paule marchant

sur les flots*

* Bewerking voor orgel: Joris Lejeune

zaterdag 22 september, 20.15 uur

€ 15,00/9,00

VAN PRAAG TOT AMSTERDAM

Nieuw Amsterdams Peil

Dirk Luijmes, harmonium

Nieuw Amsterdams Peil werd in 2005 opgericht door violiste Heleen Hulst en pianist Gerard Bouwhuis.

Antonín Dvořák (1841-1904)

- Bagatellen

Leoš Janáček (1854-1928)

- Delen uit Op een overwoekerd pad

Pertti Jalava (1960)

- Distant smokes from behind the woods

- Close shave round the corner

Janco Verduin (1972)

- De meerval ontraadseld

Eric Verbugt (1966)

- Gedankenspiele

vrijdag 28 september, 13.13 uur

€ 15,00/9,00

SANDWICH CONCERT

TROMPET & ORGEL

Peter van Dinther, trompet

Piet van der Steen, orgel

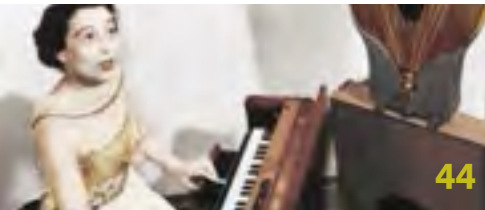
Piet van der Steen en trompettist Peter van Dinther vormen inmiddels 15 jaar een duo.

Rob Goorhuis (1948)

- Intrada (2011, trompet; première)

Olivier Messiaen (1908-1992)

- Prélude (ca. 1930, orgel, postuum in 2001 gepubliceerd)

44

Daan Manneke (1939)

- Concert voor orgel en trompet (2012; première)

I Toccata (ardito-cantando, flessibile)

II Cantus firmus Frysicum (organum-canzone)

Olivier Messiaen

- Uit Les Corps Glorieux (1939)

Force et agilité

Joie et clarté

- A festive fantasy (2010, trompet en orgel)

**JOHN TAYLOR:
MASTERCLASS EN CONCERT**

vrijdag 28 september,

15.30-17.00 uur

Workshop: toegang gratis

JAZZ / MASTERCLASS JOHN TAYLOR

John Taylor, piano

Zojuist zeventig jaar oud geworden (25 september 2012), behoort jazzpianist John Taylor tot de dragers van de Europese jazz. Hij is lid van Kenny Wheelers kwartet en vormt een duo met John Surman. In 1996 debuteerde hij als organist in de uitvoering van Surmans koorwerk Proverbs and Songs. Sinds 1993 is hij docent aan de Musikhochschule in Keulen, sinds 2005 is hij tevens lector aan York University.

zaterdag 29 september, 20.15 uur

Concert: € 15,00/9,00

JAZZ / PIANO & ORGEL

John Taylor, piano en orgel

Concert: composities en improvisaties

Oktober

FESTIVAL MIN OF MEER MINIMAL

vrijdag 5 oktober, 13.13 uur

€ 15,00/9,00

STRIJKKWARTET

Matangi Quartet

Het Matangi Quartet opent het jaarlijkse Min of meer Minimal festival met hoogtepunten uit de internationale collectie minimal music.

40

Karl Jenkins (1944)

- Strijkkwartet nr. 2

Simeon ten Holt (1923)

- Soloduiveldans II

PAUZE

Philip Glass (1937)

- Strijkkwartet nr. 5

vrijdag 5 oktober, 20.15 uur

€ 15,00/9,00

CANTO OSTINATO

SIMEON TEN HOLT

Aart Bergwerff, orgel

Jeroen van Veen, piano

Sandra van Veen, piano

Canto Ostinato is het bekendste werk van Simeon ten Holt én het bekendste minimal music-stuk uit Nederland. Ditmaal in een uitvoering voor orgel en piano in een 'ruimtelijke' uitvoering.

Simeon ten Holt (1923)

- Canto Ostinato

zaterdag 6 oktober, 20.15 uur

€ 15,00/9,00

STEVE REICH

19.30 uur: inleiding, Hans Fidom

Gerben Gritter, orgel

Matthias Havinga, orgel

Klaas Koelewijn, orgel

Christiaan de Vries, orgel

Ruud Roelofsen, slagwerk

Het orgelpark heeft zijn eigen 'fabulous four': de vier organisten die in het Min of meer Minimal festival regelmatig met muziek voor vier orgels optreden. Aangevuld met slagwerker Roelofsen verzorgen ze een programma dat geheel aan Steve Reich is gewijd. Steve Reich (1936)

- Four Organs

- Clapping Music

- Piano Phase (orgelversie)

- Pendulum Music

- Phase Patterns

zondag 7 oktober, 14.15 uur

€ 20,00/12,50

STEVE REICH

Slagwerk

Peppie Wiersma

Alex Alventosa

Klara Andrlová

Paula Brouwer

Wen-Hsin Chen

Gustaf Holst

Mei-Yi Lee

Vitaly Medvedev

Zang

Michaela Riener

Marjolein Stots

Marjolein Verburg

Een lange middag met een van Reichs bekendste stukken: music voor mallets, voices and organ en niet te vergeten de kakofonie van Ligeti's Poème Symphonique voor 100 metronomen.

Edgar Allan Poe (1809-1849)

- The Bells (gelezen door Basil Rathbone; tape)

Charles Ives (1874-1954)

- From the Steeples to the Mountains

György Ligeti (1923-2006)

- Continuum

Steve Reich (1936)

- Marimba Phase

PAUZE

Gertrude Stein (1874-1946)

- Reading Valentine to Sherwood Anderson (tape)

György Ligeti

- Alma Alma

Ann Southam (1937-2010)

- Natural Resources, or what to do when the power fails

Steve Reich

- Music for Mallets, Voices and Organ

PAUZE

György Ligeti

- Poème Symphonique voor 100 metronomen

vrijdag 12 oktober, 13.13 uur

€ 15,00/9,00

**SANDWICH
CONCERT**

ORGEL & VERTELLER

Stephan van de Wijgert, orgel
Aldwin Kroeze, verteller

Verteller Aldwin Kroeze presenteert samen met organist Stephan van de Wijgert een orgelversie van Sergej Prokofievs muzikale sprookje Peter en de Wolf. Van de Wijgert speelt tevens een van de meesterwerken uit de Duitse romantiek: de Sonate over Psalm 94 van Julius Reubke.

Sergej Prokofiev (1891-1953)

- Peter en de Wolf, een muzikaal sprookje (opus 67, bewerking Heinrich Grimm)

Julius Reubke (1834-1858)

- Der 94. Psalm (sonate)

donderdag 18 oktober, 20.15 uur

vrijdag 19 oktober, 20.15 uur

zaterdag 20 oktober, 20.15 uur

€ 15,00/9,00

DANS

Dansity Amsterdam

Pieter de Ruiter en Eva Villanueva, choreografie

Brit Rodemund en Henrik Kaalund, dans

Jacob Lekkerkerker, orgel

Harry de Wit, compositie

Erik Woltmeijer, instrument-ontwerpen

Speciaal voor het Orgelpark gemaakt, ging Zucht van het Amsterdamse gezelschap Dansity in het voorjaar van 2009 in het Orgelpark in première.

Dansity Amsterdam

- Zucht

vrijdag 19 oktober, 13.13 uur

€ 12,50/8,00

**SANDWICH
CONCERT**

THE BUSY DRONE

Vanmiddag staat het draaiorgel van het Orgelpark centraal: The Busy Drone. Uit de grote collectie oude en nieuwe muziek voor dit orgel presenteren we een selectie. Ook ‘draaien’ we onder andere vier nieuwe composities. Het werk van Ofir Klemperer is in opdracht van het Orgelpark gecomponeerd.

Ofir Klemperer

- [Nieuw werk] (première)

Claudio F. Baroni

- [Nieuw werk] (première)

Henk de Vlieger

- Fresco (première)

Michiel Mensingh

- Amsterdam had 't (première)

vrijdag 26 oktober, 13.13 uur

€ 15,00/9,00

**SANDWICH
CONCERT**

VIOOL & ORGEL

Franc Polman, viool en viola d’amore
Pieter Dirksen, orgel

Muziek voor orgel en viool/viola d’amore.

Violist Franc Polman en organist Pieter Dirksen besloten Martins Sonata tweemaal te spelen: ‘Zo prachtig, deze muziek, daar wilden we iets langer bij stilstaan’, aldus Polman.

Frank Martin (1890-1974)*

- Sonata da chiesa (1938, viola d’amore en orgel)

- Agnus Dei (1966, orgel)

Heinrich Biber (1644-1704)**

- Sonata VI in c kleine terts (1681, viool (scordatura) en orgel)

- Passacaglia in g kleine terts, ‘De Beschermengel’ (1676, viool)

- Sonata III in b kleine terts, ‘De Geboorte van Christus’ (1676, viool (scordatura) en orgel)

Johann Sebastian Bach (1685-1750)*

- Agnus Dei (O Lamm Gottes unschuldig, BWV 616, orgel)

Frank Martin*

- Agnus Dei (1972, viola d’amore en orgel)

- Sonata da chiesa (1938, viola d’amore en orgel)

* Martin en Bach: Verschueren-orgel

** Biber: Elbertse-kistorgel

zaterdag 27 oktober, 20.15 uur

€ 15,00/9,00

JAZZ

Acoustic Compass:

Rembrandt Frerichs, piano en orgel

Tony Overwater, contrabas

Michalis Cholevas, ney en tarhu

Bassem Alkhouri, qanun (Arabische citer) en zang

Vinsent Planjer, Iraanse tombak en percussie

Samen met Tony Overwater (bas) legde Rembrandt Frerichs de basis voor Acoustic Compass, dat invloeden uit Arabische, Indiase en andere landen verwerkt. Voor dit concert creëerden ze geheel nieuw materiaal.

zondag 28 oktober, 14.15 uur

€ 20,00/12,50

VOCAAL OP ZONDAG

STUDIUM CHORALE

Studium Chorale o.l.v. Hans Leenders
Jan Raas, orgel

Organist Jan Raas programmeerde dit bijzondere concert vol ‘Mariamuziek’. Met medewerking van het koor Studium Chorale, onder leiding van Hans Leenders.

Herman Strategier (1912–1988)

- Ritornello Capriccioso (orgel)

- Maria-antifonen (koor en orgel)

Alma Redemptoris

Ave Regina

Regina Coeli

Salve Regina

Charles Tournemire (1870-1939)

- Uit de jaarcyclus l'Orgue Mystique (orgel)
Offertoire voor Maria Hemelvaart

Francis Poulenc (1899-1963)

- Litanies à la Vierge Noire (vrouwenkoor en orgel)

Hans Leenders (1965)

- O-Antifonen (koor en orgel; première)

PAUZE

Ave 3.o

- Preludium in C (Johann Sebastian Bach, 1685-1750; piano)

- Méditation sur le Premier Prélude de Piano de S. Bach (Charles Gounod, 1818-1893; vrouwenkoor en piano)

- Transfiguration d’un Ave (Jan Raas, 1942; mannenkoor en piano)

Léon Boëllmann (1862-1897)

- Uit Suite Gothique

Prière à Notre-Dame (orgel)

César Franck (1822-1890)

- Ave Maria (sopraan solo en harmonium)

Jan Raas

- Ave Maria (koor en orgel)

November

vrijdag 2 november

€ 15,00/9,00

**SANDWICH
CONCERT**

FLUIT & ORGEL

Raymond Honing, fluit

Cees van der Poel, orgel

Elegante muziek uit de vroege zoste eeuw voor fluit en orgel.

Frank Martin (1890-1974)

- Sonata da chiesa (1938/1941)

Jehan Alain (1911-1940)

- Trois Mouvements (1934)

Claude Debussy (1862-1918)

- Syrinx (1913/1927)

Henk Badings (1907-1998)

- Dialogues (1967)

Darius Milhaud (1892-1974)

- Neuf Préludes (opus 231b, 1942)

Heino Schubert (1928)

- Responsoria Nocturna (1978)

woensdag 7 november, 20.15 uur

€ 15,00/9,00

ELEKTRONISCHE MUZIEK & ORGEL
ZEQ-Attack:

Quirijn van Regteren Altena, zetasbas,

contrabas en elektronica

Ernst Oosterveld, piano, samplekeyboard,

orgel, zang

Met medewerking van:

Leo van Oostrom, saxofoons

Peter Tiehuis, gitaren en elektronica

Pierre van der Linden, slagwerk

Bastijn Oosterveld, zang

Peter Schoorl, teksten

Jacob Lekkerkerker, orgel

Multi-instrumentalisten Quirijn van Regteren Altena en Ernst Oosterveld presenteren de 21-delige compositiereeks Uit Vrije Wil, gecomponeerd door Oosterveld.

vrijdag 9 november, 13.13 uur

€ 20,00/12,50

**SANDWICH
CONCERT**

SOPRAAN & ORGEL

Ben van Oosten, orgel

Margaret Roest, sopraan

Wagners beroemde Wesendonck-liederen in een bewerking voor orgel en sopraan in een concert met een Frans-romantische finale.

Gerard Bunk (1888-1958)

- Einleitung, Variationen und Fuge über ein altniederländisches Volkslied (opus 31, 1908)

Richard Wagner (1813-1883)

- Fünf Gedichte für eine Frauenstimme (Mathilde Wesendonck; 1857-1858)

Der Engel

Stehe still!

Im Treibhaus

Schmerzen

Träume

Louis Vierne (1870-1937)

- Uit Symphonie nr. 5 in a kleine terts (opus 47, 1923-1924)

Larghetto Final

zaterdag 10 november, 20.15 uur

€ 20,00/12,50

ORKEST DE EREPRIJS MET
PREMIÈRES

Orkest De Ereprijs

Monica Germino, viool

Age-Freerk Bokma, orgel

Orkest De Ereprijs begon meer dan dertig jaar geleden met tien blazers, piano, slagwerk, elektrische gitaar en basgitaar. De spelers kwamen en gingen, maar de bijzondere bezetting is niet veranderd. Vandaag daarom uitsluitend premières, van werken die bij het voorbereiden van deze gids nog niet bestonden en dus ook geen naam hadden.

Renske Vrolijk (1965)

- [Vioolconcert]* (première)

- [Compositie voor orgel]** (première)

Eric de Clercq (1960)

- [Compositie voor orgels, Orkest De Ereprijs en The Busy Drone]** (première)

Joe Cutler (1968)

- [Compositie voor Orkest De Ereprijs en The Busy Drone]** (première)

Ed Bennet (1975)

- [Compositie voor orgel en Orkest De Ereprijs] ** (première)

Seungh-Ah Oh (1969)

- Een bedje violen

* De titels van de composities staan tussen vierkante haken omdat ze bij het voorbereiden van deze gids nog niet bekend waren

** Geschreven in opdracht van het Orgelpark

34

vrijdag 16 november, 13.13 uur

€ 15,00/9,00

**SANDWICH
CONCERT**

ORGEL

Benoît Mernier, orgel

De organist van de Notre Dame au Sablon in Brussel presenteert eigen composities en spiegelt zich aan César Franck en Louis Vierne.

César Franck (1822-1890)

- Deuxième Choral, in b kleine terts (1890)

Benoît Mernier (1964)

- Choral 'Le don des larmes' pour grand orgue symphonique (2009)

Louis Vierne (1870-1937)

- Uit Symphonie II (opus 20, 1903)

Choral

- Uit Pièces de Fantaisie (opus 54, 1927)

Impromptu

- Uit Pièces de Fantaisie (opus 53, 1926)

Clair de lune

- Uit Symphonie II

Allegro

woensdag 21 november, 20.15 uur

€ 12,50/8,00

DE GERRIT RIETVELD ACADEMIE Studenten van de Afdeling VAV

Regelmatig nodigt het Orgelpark de Afdeling VAV van de Gerrit Rietveld Academie, de Hogeschool voor Beeldende Kunsten en Vormgeving in Amsterdam, uit een voorstelling te creëren. 'VAV' staat voor 'Voorheen Audio Visueel'. Het leverde in het verleden bijzondere performances op, vol muziek, film en lichtkunst. Omdat een en ander doorgaans pas in de laatste voorbereidingsweken duidelijke contouren krijgt, verwijzen we hier naar onze website www.orgelpark.nl: daar is te zijner tijd meer informatie te vinden.

22

vrijdag 23 november, 13.13 uur

€ 15,00/9,00

FILM

Jörg Abbing Studenten

Regelmatig komt Jörg Abbing met studenten van de Hochschule für Musik in Saarbrücken naar het Orgelpark voor een studieweek. Thema is dan steevast het samen als ensemble begeleiden van een zwijgende film. Ditmaal kiezen Abbing en zijn studenten voor Carmen van Cecil B. DeMille.

Cecil B. DeMille (1881-1959)

- Carmen (1915)

vrijdag 23 november, 15.00 uur

€ 15,00/9,00 / Toegang gratis met een kaartje voor het Sandwichconcert

Orgelpark
Research
Program

STUDIEDAG ESTHETICA

Samen met het Nederlands Genootschap voor Esthetica presenteert het Orgelpark Research Program vandaag een studiedag. De afgelopen jaren ontwikkelen zich in Nederland en Vlaanderen allerlei nieuwe ideeën over muziek: wat is muziek, wat is musiceren, wat is luisteren en hoe hoort dat alles bij elkaar? Op vrijdag 23 november zetten we die ideeën eens naast elkaar. Op het programma staan onder meer bijdragen van Bert van der Schoot (Universiteit van Amsterdam), Rob van Gerwen (Universiteit Utrecht), Marlies de Munck (Universiteit Leuven) en Hans Fidom (Orgelpark en Vrije Universiteit Amsterdam). Het symposium wordt georganiseerd in samenwerking met het Nederlands Genootschap voor Esthetica. Het ochtenddeel vindt plaats in de Vrije Universiteit, aanvang 10.00 uur; het middagdeel in het Orgelpark. Zie voor het complete programma www.orgelpark.nl, klik Research Program.

60

zaterdag 24 november, 20.15 uur

€ 15,00/9,00

JAZZ / WINDSTREKEN Windstreken:

Pieter de Mast, sopraansaxofoon en

dwarsfluiten

Sebastiaan van Delft, orgels

Jörg Brinkmann, cello

Oene van Geel, altviool

Kamal Hors, ud en zang

Afra Mussawisade, percussie

Ensemble Windstreken heeft een bijzondere plaats in het Orgelpark: de allereerste cd op het label OrgelparkRecords werd gemaakt door Pieter de Mast en zijn ensemble. Vanavond als vanouds improvisaties en composities van Windstreken zelf, maar ook de première van een in opdracht van het Orgelpark door Leonard Evers gecomponeerd werk.

Windstreken

- Improvisaties en composities

Leonard Evers

- [Compositie voor orgel, in opdracht van het Orgelpark] (première)

CHARLES KOECHLIN-FESTIVAL

Het Orgelpark vraagt aandacht voor de kosmopolitische componist Charles Koechlin (1867-1950), verslingerd aan Hollywood-films en -filmsterren, maar ook aan Afrika, het sprookjesachtige Perzië, fotografie en het elektronische muziekinstrument ondes martenot.

vrijdag 30 november, 13.13 uur

€ 15,00/9,00

ORGEL

Loïc Mallié, orgel

Loïc Mallié (1947), een van de grootste Europese improvisatoren van vandaag, improviseert over thema's van Charles Koechlin.

10

vrijdag 30 november, 20.15 uur

€ 20,00/12,50

KOECHLIN & LILIAN HARVEY Leo van Doeselaar, piano en klavecimbel Leendert de Jonge, fluit Arno Bornkamp, saxofoon Fabienne Besnard, ondes martenot

Koechlin was dol op Hollywoodster Lilian Harvey. Vanavond hoort u ensemblemuziek die hij aan haar opdroeg. Het laatste deel van de avond staat het elektronische instrument ondes martenot centraal.

Charles Koechlin (1867-1950)

- Album de Lilian

- Monodieën voor ondes martenot

December

zaterdag 1 december, 20.15 uur

€ 15,00/9,00

ORGEL EN FLUIT SOLO Leo van Doeselaar, orgel Leendert de Jonge, fluit

Charles Koechlin maakte regelmatig van het gangbare afwijkende keuzes; bijvoorbeeld door een 32-delig werk voor fluit solo te componeren. Fluitist Leendert de Jonge speelt dit werk vanavond integraal.

Charles Koechlin (1867-1950)

- Les Chants de Nectaire / Prières, danses et cortèges pour les Dieux familiers 32 pièces (opus 200, fluitsolo)

- 4 Chorals (opus 98, orgel)

- Fugue modale (opus 204bis, orgel)

- Choral en fa mineur (opus 90bis, orgel)

zondag 2 december, 14.15 uur

€ 15,00/9,00

ORGEL EN PIANO SOLO Leo van Doeselaar, orgel Ralph van Raat, piano

Vanmiddag een van de bekendere werken van Charles Koechlin: Les Heures Persanes, voor piano solo.

44

Charles Koechlin (1867-1950)

- Les Heures Persanes (piano)
- Choral 'Final du Requiem' (opus 161/6, orgel)
- Vocalise I (opus 212b, orgel)
- Sonatine II (opus 107/2e, orgel)
- Sonatine III (opus 107/3, orgel)

vrijdag 7 december, 13.13 uur

€ 15,00/9,00

ORGELPARK
KENNISPROGRAMMA

COMPONIST GERARD BUNK IJsbrand ter Haar, orgel Hans Fidom, mini-college

In het kader van het nieuwe Kennisprogramma starten we een nieuw concept: 'collegeconcerten'. Veel muziek met tussendoor toelichtingen, anekdotes en discussies waarbij het publiek van harte wordt betrokken. Vandaag staat de componist Gerard Bunk (1888-1958) centraal.

Gerard Bunk (1888-1958)

- Fantasie, in c kleine terts (opus 57)

- Nocturne, in Des grote terts (opus 18/1)

- Intermezzo, in b kleine terts (opus 18/3)

- Romanze (opus 16/3)

- Variaties op 'O Sanctissima' (opus 4a)

- Passacaglia, in a kleine terts (opus 40)

vrijdag 14 december, 13.13 uur

€ 15,00/9,00

**SANDWICH
CONCERT**

POËZIE & ORGEL

Eva Gerlach, gedichten

Gijs van Schoonhoven, orgel- improvisaties

Vorig najaar traden Bernlef en pianist Guus Janssen op in het Orgelpark, ditmaal biedt het een podium aan dichter Eva Gerlach. Ze draagt voor uit eigen werk; Gijs van Schoonhoven improviseert.

50

zondag 16 december, 14.15 uur

€ 20,00/12,50

VOCAAL OP ZONDAG CHRISTMAS CAROLS Capella Isalana (o.l.v. Klaas Stok) Erwin Wiersinga, orgel Ernestine Stoop, harp

Traditie in het Orgelpark: ter voorbereiding op het kerstfeest zingt Capella Isalana onder leiding van Klaas Stok A Ceremony of Carols van Benjamin Britten. Met medewerking van Ernestine Stoop (harp) en Erwin Wiersinga (orgel).

Benjamin Britten (1913-1976)

- A Ceremony Of Carols

vrijdag 21 december, 20.15 uur

€ 15,00/9,00

OLIVIER MESSIAEN / LA NATIVITÉ Willem Tanke, orgel

Het Orgelpark sluit het jaar met Messiaens meesterwerk voor de kersttijd.

Olivier Messiaen (1908-1992)

- La Nativité du Seigneur

La vierge et l'enfant

Les bergers

Desseins éternels

Le verbe

Les Enfants de Dieu

Les Anges

Jésus accepte la souffrance

Les mages

Dieu parmi nous

NIEUW: CONCERTSERIES IN HET ORGELPARK

Met ingang van dit seizoen biedt het Orgelpark u concertseries aan tegen een aantrekkelijk tarief. Kijk op bladzijde 64 voor meer informatie!

Het muzikale universum van Charles Koechlin

30 november-2 december:
Koechlin-weekend in het Orgelpark

Componist Charles Koechlin werd in 1867 in de Elzas geboren, de landstreek waaraan hij altijd met hart en ziel verbonden zou blijven. Zijn bijzondere muziek staat in het weekend van 30 november centraal in het Orgelpark. Ralph van Raat (piano), Leo van Doeselaar (orgel, piano en klavecimbel), Loïc Mallié (orgel), Leendert de Jonge (fluit) en Arno Bornkamp (saxofoon) portretteren Koechlin in vier concerten. Timbres vroeg kenner Leendert de Jonge bij wijze van voorproefje alvast iets over hem te vertellen.

Charles Koechlin had een groot zwak voor filmsterren als met name Lilian Harvey. Zij schonk hem deze gesigneerde foto.

Charles Koechlin, over het voorrecht van de kunstenaar

‘Het leven van de kunstenaar wiens eerste gedachte voor alles schoonheid is, is een van de meest benijdenswaardige, het laat ons immers vrij, en het stelt ons in staat om onszelf te verheffen tot het ideaal.’

Labyrint-achtig, dat is misschien wel de beste omschrijving van het oeuvre van Charles Koechlin – een componist die geheel op zichzelf stond, niet te plaatsen in een stijl of school, en die zich ook niet wilde binden aan enige groepering. In veel opzichten was hij zijn tijd ver vooruit. Niemand minder dan Darius Milhaud zei over hem: ‘[Koechlin] is een van de meesters wiens geest het meest jeugdig is, het meest levendig, altijd op zoek naar nieuwe ontwikkelingen binnen de muziek.’ En, in een persoonlijke brief: ‘Met betrekking tot uw composities heb ik de indruk met de muziek van een tovenaars te maken te hebben, die zelfs kan toebehoren aan een na mij volgende generatie.’

Daarmee is althans enigszins de betekenis van Koechlin geschetst. Zijn omvangrijke oeuvre is zeer gevarieerd: het begint met voornamelijk vocale composities en eindigt aan het eind van zijn lange leven

in de vervolmaking van de monodie. Koechlin vervulde overigens ook op de achtergrond van zijn werk als componist een uiterst belangrijke rol als pedagoog, criticus en promotor van nieuwe muziek.

Biografie

Charles Louis Eugène Koechlin wordt op 27 november 1867 in Parijs geboren, als zevende kind van Jules en Camille Koechlin (geboren Dollfus). De familie komt uit de Elzas, is vermogend, invloedrijk en sociaal begaan. Grootvader Jean Dollfus is de oprichter van de textiel-fabriek Dollfus-Mieg et Cie in Mulhouse. Hij is bovendien een gewaardeerd filantroop; de bouw van een van de eerste ‘arbeidersdorpen’ (‘cités ouvrières’) staat op zijn naam. Vader Jules Koechlin, industrieel textielontwerper, had al evenzeer oog voor zijn werknemers. Zo verhoogde hij regelmatig uit eigen beweging hun loon. Van grootvader en vader erft Charles Koechlin een sterk ontwikkeld sociaal bewustzijn. Koechlin is nooit lid geweest van enige politieke partij, maar sympathiseerde met de communistische ideologie, zij het ‘uitsluitend onder de conditie dat vrijheid van gedachten en rechten van het individu worden gerespecteerd, in het bijzonder in

Aude Caillet, over Koechlins muziek

‘Charles Koechlin kiest niet voor een bepaalde taal: hij beheerst alle. Zijn stijl is veeltalig, zijn muziek universeel. Zij spreekt van de zee, de sterrenhemel, de met sneeuw bedekte bergen, het licht en de diepzinnige en mysterieuze bossen. Ze spreekt van de mens, zijn problemen, vreugde, durf en verlangen. Zij leeft, zij hoopt.’

de kunst.’ Van zijn voorouders krijgt Koechlin bovendien een aantal eigenschappen mee die hij zelf zijn ‘Elzasser temperament’ noemt: een mengeling van energie, naïviteit en een absolute, eenvoudige oprechtheid vanuit het hart voor de muziek. En, niet te vergeten, een enorme werkdiscipline.

Charles Koechlin studeert vanaf 1889 aan het Parijse Conservatoire National Supérieur de Musique bij André Gedalge (contrapunt en fuga), Jules Massenet (compositie en orkestratie), Antoine-Barthélémy Taudou (harmonieleer) en daarna Gabriel Fauré (compositie), wiens assistent hij was van 1898 tot 1901. Vooral Fauré’s muziek wordt het voorbeeld voor Koechlins esthetiek. De waardering is wederzijds: Fauré gelooft, net als overigens Claude Debussy, in wat wel de ‘magische orkestratiekunsten’ van Koechlin wordt genoemd.

Inderdaad is Koechlins kennis van de muziekinstrumenten fenomenaal – dat is zowel in zijn solocomposities te horen als in de monodieën en uiteraard de orkestwerken. Hij is een vernieuwer in melodische lijnen, intervalwisselingen en akkoordsamenstellingen, en in zijn orkestwer-

ken ontsluit hij talrijke niet eerder gebruikte combinaties van instrumenten. Het resultaat is een uiterst verfijnd klankkleurenpalet. De monodieën schijnen eenvoudig. Ze hebben een fantasievolle melodelijn, maar hieronder gaat een grote complexiteit schuil die deze werken een speciale diepgang geeft en de ziel van de luisteraar diep kunnen raken.

Koechlins onuitputtelijke fantasie gaat hand in hand met een methodische manier van werken, zoals zijn omvangrijke Traité de l’orchestration in vier boekdelen bewijst. Als theoreticus sluit hij aan bij de geschriften van Rameau en het werk van Johann Sebastian Bach. Hij stichtte met Maurice Ravel en Florent Schmitt de Société Musicale Indépendante. Tot zijn leerlingen behoren onder anderen Francis Poulenc, Henri Sauguet, Germaine Tailleferre en Roger Désormière. Koechlin huwt op 24 april 1903 Suzanne Pierrard. Samen hebben zij vijf kinderen: Jean Michel (1904), Hélène (1906) Madeleine (1911), Laure Antoinette (1916), en Yves (1922). Charles Koechlin overlijdt op 31 december 1950 in Le Canadel.

Auteur

Leendert de Jonge is fluitist en programmamaker. Al vroeg zag hij het belang van de tot dan ‘vergeten’ componist Charles Koechlin en bracht, na een eerdere bloemlezing, op 19 november 1995 Les Chants de Nectaire opus 198, 199 en 200 in wereldpremière.

Charles Koechlin fotografeerde graag. Van links naar rechts twee foto's uit 1914 ('Vague sur les rochers au Canadel' en 'Reflets sur la mer', eveneens gemaakt te Canadel) en uit januari 1908 (Amoncellement de glace, gemaakt in Nederland).

Charles Koechlin, over de waarde van het kunstwerk

‘Het werk is altijd de weerspiegeling van de mens, het is wat het waard is.’

Charles Koechlin, over de taak van de componist

‘Zijn vrijheid is om zichzelf te zijn, om voor zichzelf te schrijven in zijn ivoren toren, en zo te stralen, als een vuurtoren, als geprojecteerd licht ver over de wereld.’

Bronnen van inspiratie

Koechlin was in staat zich op zoveel manieren te laten inspireren, dat een lijst de beste manier lijkt om althans enig overzicht te houden:

Literatuur

- Rudyard Kipling Kipling inspireerde Koechlin tot de compositie Le Livre de la jungle
- Romain Rolland De roman Jean Christophe leidde tot de compositie Le buisson ardent (opus 171 en 203)
- Pierre Loti Koechlins lectuur van Loti’s de roman Vers Isphahan resulteert in Les Heures Persanes
- Anatole France France’s beroemde roman La révolte des anges leidde tot Koechlins grootse cyclus monodieën Les Chants de Nectaire

Klassieke mythologie en de oude Griekse beschaving inspireerden Koechlin tot Études antiques (opus 46)

Natuur en fabel

Het bos met zijn inwoners, zoals faunen, nymfen en Pan, inspireren

Koechlin onder meer tot La forêt (opus 25 en opus 29), Soleil et danses dans la forêt (opus 43), La forêt païenne (opus 45) en Suite légendaire (opus 54).

De nacht

De nacht inspireert Koechlin tot composities als La lampe du ciel (opus 12), En mer, la nuit (opus 27), La chute des étoiles (opus 40), L’abbaye (opus 42) en Vers la voûte étoilée (opus 129).

Dromen en fantasie

Koechlin laat zich door zijn dromen en fantasie inspireren tot werken als En rêve (opus 20), Le voyage chimérique (opus 149) en La cité nouvelle, rêve d’avenir (opus 170).

Verlangen naar onbereikbare en verre gebieden

De verte en het verlangen daarnaar leiden tot Au loin (opus 20), Vers la plage lointaine (opus 43), Sur les flots lointains (opus 130) en La méditation de Purun Bhagat (opus 159).

Volksmuziek en volksliederen

Vanzelfsprekend is Koechlin net als veel andere componisten geraakt door volksmuziek en volksliederen, zoals te horen is in Rapsodie sur des chansons françaises (opus 62), Vingt chansons bretonnes (opus 115).

De Oriënt

De fascinatie voor de Oriënt zoals beschreven in de Verhalen uit 1001 Nacht (contes de Mille et une Nuits) in de vertaling van Joseph-Charles Mardrus of Gobinau’s Drie jaar in Azië (Trois ans en Asie), het werk van Tristan Klingsor (Shéhérazade) en Pierre Loti’s Vers Isphahan geven Koechlin impulsen om anders om te gaan met melodie, klavier of orkest, onder meer qua klankkleurgebruik. Shéhérazade, (opus 56 en opus 84) en Les Heures Persanes (opus 65) zijn hier voorbeelden van.

Filmsterren

Sterren uit de vroege geluidfilms spelen voor Koechlin een belangrijke rol; een goed voorbeeld is The Seven Star’s Symphony (opus 132), waarvan elk deel aan een andere filmster is gewijd.

De jaargetijden

Koechlin componeerde eveneens muziek over de jaargetijden: L’automne (opus 30), Le printemps en L’hiver (opus 47), Primavera quintetten (opus 156 en opus 223).

De zee, water en zwemmen

Ervaringen op en met het water leiden tot En mer, la nuit, Paysages et marines (opus 63) en tot Sur les flots lointains, Les eaux vives (opus 160).

Zon en licht

Het zonlicht en de effecten van licht, zoals weerspiegelingen, weerklinken in Vers le soleil (opus 174) en Koechlins tweede symfonie (opus 196).

De lijst maakt duidelijk dat Koechlin zich vooral door de natuur en het universum liet inspireren. Hij zag er eenheid in en putte er vreugde en optimisme uit. Daarnaast poogde hij zijn muziek altijd wetenschappelijk te onderbouwen met mathematische en natuurkundige kennis.

'L'Illustration, Journal Universel', een toonaangevende Parijse krant, publiceerde in 1860 deze afbeelding van een festival in Mulhouse, de stad waar Charles Koechlin zeven jaar later geboren zou worden en zou opgroeien.

Zo wilde hij een balans bereiken tussen wetenschap en een diep-menselijke spiritualiteit. Anders gezegd: Koechlin werd geïnspireerd door de kliffen en de zee bij zijn huis in Villers-sur-mer en zijn weelderige tuin in Le Canadel waar hij tijdens de zomermaanden werkte. In de kamer waar hij componeerde in de Rue des Boulangers in Parijs groeiden bomen vlakbij het raam, en Koechlin had de sterke behoefte dicht bij de natuur te zijn wanneer hij werkte. Zijn andere interesses als (stereo-)fotografie, astronomie, bergwandelen en zwemmen zijn terug te vinden in zijn film-miniaturen uit het midden van de jaren '30 van de vorige eeuw.

Ondes martenot

Naast orgel, fluit en piano speelt ook de ondes martenot een belangrijke rol in het Koechlin-weekend in het Orgelpark. Het is een elektronisch instrument, waarvoor Koechlin net als André Jolivet, Edgard Varèse en Olivier Messiaen graag componeerde.

De ondes martenot dankt haar naam aan uitvinder Maurice Martenot. Martenot noemde het elektronische instrument zelf Ondes Musicales. Hij patenteerde het in 1922. Het werd op 20 april 1928 voor het eerst gebruikt. Al in 1929 schrijft Charles Koechlin een Hymne pour ondes martenot et orchestre (opus 110) en in 1933 gebruikt hij het instrument in de Seven Stars Symphony (opus 132), in het aan actrice Greta Garbo opgedragen deel. Opvallend is het gebruik van de ondes martenot in duet met clavecimbel in Siciliennes de rêve uit het Album de Lilian (1935); Lilian was de door Koechlin geadoreerde actrice Lilian Harvey. Koechlin gebruikt het instrument eveneens in enkele orkestwerken. De ondes martenot is een monofoon instrument dat gebruik maakt

van een elektronenbuis, bekend uit de buizenversterkers in oude radio's, om een geluidsgolf te genereren. Het instrument heeft een pianoklavier; vóór dit klavier is een metalen strook (een band) aangebracht met een elektrisch geleidende ring, die de uitvoerder 'trap-loos' heen en weer kan laten glijden. Zo kan hij de toonhoogte van de klaviertoetsen veranderen, met allerlei mogelijkheden tot glissandi en vibrato. Ook is microtonale muziek mogelijk: het octaaf laat zich bij de ondes martenot in maar liefst 50 stapjes verdelen, veel meer dan de 12 die het pianoklavier biedt. Het instrument heeft een bereik van zeven octaven en een instelbare geluidsstrekte van onhoorbaar tot fortississimo. Ook beschikt het over 'registers' om de klankkleur te wijzigen. De bespeler wordt een 'ondist' genoemd. De ondes martenot is zeer zelden in Nederland in een solocompositie te beluisteren: Vers le soleil, 8 monodies pour Ondes Martenot (opus 174), gecomponeerd in 1939, ging pas in 1981 in première.

Eerste kennismaking

Voor veel luisteraars zal het Koechlinweekend in het Orgelpark een eerste kennismaking met Charles Koechlin zijn. Het programma bestaat uit solocomposities met een klein uitstapje naar de kamer-muziek, geschreven voor door Koechlin bewonderde filmsterren uit de eerste geluidsfilms, zoals Lilian Harvey.

Met dank aan de familie Koechlin en speciaal Marc Lericque, die welwillend het beeldmateriaal ter beschikking stelde.

Zie voor meer informatie over de ondes martenot het artikel op bladzijde 45.

Aude Caillet, over Koechlin

‘Hij is een persoonlijkheid, oorspronkelijk, onafhankelijk. Een lange gestalte, lang en alert, met op het hoofd een zachte hoed, en onder alle omstandigheden gekleed in een fluwelen kostuum met schoudermantel, wandelschoenen en een grote tas waarin boeken, aantekeningen, composities en werk van leerlingen.’

Leonard Evers

De componist als tovenaar

Hij is jonger dan je zou verwachten wanneer je zijn curriculum vitae leest, want dat is bepaald indrukwekkend. Toch is componist Leonard Evers pas in 1985 geboren. Het cv reikt inmiddels van zijn toelating op de afdeling Jong Talent van het Koninklijk Conservatorium in Den Haag (2001) tot en met zijn afstuderen (cum laude) in compositie en arrangeren aan het Rotterdams Conservatorium (2011). Tussendoor onder meer een studie trompet en een bachelorgraad in Literatuurwetenschap aan de Universiteit Leiden. Plus in de tussentijd een reeks opdrachten die er niet om liegt: van het Ricciotto Ensemble en het Magogo Kamerorkest tot en met *Wind* (2008) voor koor, slagwerk en beademingsapparatuur voor de opening van de nieuwe entree van het Leids Universitair Medisch Centrum. Maar het meest opvallende, zo blijkt in een gesprek met hem, is zijn combinatie van brede kennis en zijn speels-eigenzinnig-eclectische manier om daarmee om te gaan in zijn werk. In opdracht van het Orgelpark schrijft Leonard Evers muziek voor het ensemble Windstreken. Op 24 november gaat de compositie in het Orgelpark in première.

Wat het gaat worden, het nieuwe stuk voor het Orgelpark, weet hij nog niet wanneer we elkaar ontmoeten. Hoewel? ‘Ik wilde iets anders doen dan ik eerder voor Windstreken gedaan heb, onder meer twee composities voor hun cd Nouzha. Daarbij heb ik gemerkt wat voor hen werkt en wat niet. De stijl van fluitist en leider Pieter de Mast is vaak heel erg lyrisch. Daar wil ik aan appelleren, maar ik wil het ook doorbreken. Op een manier waarmee zij uit de voeten kunnen. Niet alleen maar mooie lijnen. Ik ben dingen gaan uitproberen in het Orgelpark en dat grote Franse orgel, daar had ik meteen wat mee qua klank. Misschien omdat zowel m’n opa als m’n ooms organist waren in Limburg. Misschien omdat ik die klank in het verleden vaak gehoord heb en die zich in m’n hoofd heeft vastgezet. Het Bourdon-register van dat Verschuieren-orgel is zó ongelooflijk mooi warm. Fascinerend zijn ook de tweevoets registers, de hoogste pijpjes daarvan zijn bijna onhoorbaar én heel speels. Dat sprak me enorm aan. Ik wist meteen dat ik daarvoor wilde schrijven. In combinatie met sopraansax, altviool en cello. Een kwartet dus, met Sebastiaan van Delft op het orgel. Ik ga dus helemaal van de klank uit. Ik wil niet zo’n sterk conceptu-

eel stuk schrijven. Ik wil bij die klank blijven en waarom ik die nou zo fantastisch vind.’

Boerenkool-met-worst

Wie een beetje op Internet, Youtube en Myspace rondkijkt, komt Leonard Evers op zeer uiteenlopende manieren tegen. Van een uitbundige, licht-parodistische bewerking van een Jig van Jean-Luc Ponty bij het Ricciotto Ensemble, zijn prikkelend-speels gebouwde P’tite Danse Volatile voor de vijf koperblazers van Full House tot de aria Boerenkool-met-worst in een soort huis-aan-huis-opera van Anthony Heidweiller in een Utrechtse ‘krachtwijk’. Zeer verschillend qua kleur en stijl. ‘Dat is eigenlijk altijd zo geweest,’ vertelt Evers. ‘In feite al vanaf m’n zestiende en ik compositie wilde gaan studeren omdat ik thuis altijd al componeerde. Ik ben naar het Haags conservatorium gegaan, naar Roderik de Man. Een verschrikkelijk aardige man die me een aantal composities heeft meegegeven. Op het conservatorium zelf bleek daarna dat het draaide om snel een eigen stijl vinden en die bijna agressief verdedigen tegenover anderen. Je had daar een practicum waar muziek van componisten werd gespeeld die vervolgens keihard werd afgekraakt. Vaak niet op muzikaal maar op conceptueel niveau. Dat heeft me toen nogal afgeschrokken. Dat je koste wat kost origineel moet zijn. Dat dat belangrijker was dan het schrijven. Ik voelde intuïtief dat mij dat heel erg op slot zou zetten. Ik ben gaan zoeken naar waar dat sfeertje niet heerste en ik dacht dat te vinden binnen de jazzcompositie. Ik had het vooroordeel dat het daar veel vrijblijvender zou zijn. Maar dat bleek achteraf helemaal niet te kloppen.’

Voorliefde voor kitsch

Leonard Evers studeerde af bij Paul van Brugge (arrangeren/compositie) in Rotterdam. ‘Zelf eigenlijk een vreemde eend in de bijt, omdat hij niet echt een jazzcomponist is.’ Jazzmusici, vindt Evers, zijn vaak veel conservatiever dan klassieke. ‘De nieuwe jazz is toch steeds een beetje zoeken. Prettig, maar ik heb het idee dat het minder avontuurlijk is dan de jazz van de jaren ’70, begin jaren ’80. Toen je die fantastische fusie met rock had, jazzrock. Met iemand als Joe Zawinul. Dat was veel experimenteler dan de hedendaagse jazz nu.’ ‘Ik heb me daardoor altijd wel een beetje als een toerist binnen de hedendaagse muziek gezien,’ zegt Evers. ‘Alsof je er van buiten in kan stappen. Dat bevalt me enorm goed omdat ik daardoor eclectisch kan blijven. Natuurlijk heb je als componist met structuren te maken. Dat vind ik ook leuk. Maar aan de andere kant heb ik een grote voorliefde voor kitsch, voor populaire muziek. Dat heel directe, op het publiek gerichte, wat kitsch is, dat spreekt me aan. Zo van: op dit moment zúl je die traan laten. Dat retorische aspect van muziek. Dat je je echt richt tot de luisteraar. In het verleden leidde dat bij mij tot heel geconstrueerde muziek versus heel intuïtieve muziek. Ik probeer die kanten nu meer bij elkaar te brengen. Daar slaag ik nog niet helemaal in, maar het is m’n grootste droom.’

Vakmanschap

Zo kan hij sterk genieten van het maken van bewerkingen van bestaand muzikaal materiaal. ‘Omdat je daarbij van één grote last verlost bent. Van het stempel: hier móet en zal Leonard uit spreken.

En arrangeren en bewerken is een spel dat vakmanschap verlangt. Dat vind ik ook het mooie aan kitsch: dat gáát over vakmanschap. Je moet het idioom kennen, daarmee kunnen spelen. Een componist als tovenaars: als ik dit doe, krijg ik dat. Of: hoe tover je opeens een big band tevoorschijn.’ Publieksgerichtheid valt ook te herkennen in Leonard Evers’ voorliefde voor filmmuziek en muziektheater. Hij vertelt het verhaal van zijn muziek voor de documentaire De Opvolger voor Ro-Tv Rijnmond. Over een jongen die zijn vaders sloperij moet overnemen maar viool gaat studeren. ‘Ik ben er voor op een sloperij geweest, zo’n maffe plek waar je anders nóóit komt, en ik heb de sloperijgeluiden gebruikt in die compositie. Ik wil me ook meer verdiepen in muziektheater, de combinatie tekst en muziek en het theatrale ervan. Dit jaar doe ik een project met het Jeugdtheater Amsterdam en met het Gelders Orkest. Met dansers. Ook heel theatraal. Precies de kant die ik wil. Muziek als retorisch middel, als een soort derde speler. Verschrikkelijk open: hier heel abstract, terwijl je voor vijf minuten verderop een tango moet schrijven. Dat switchen, dat eclectische, daar kan ik van genieten. Als componist ben je heel erg opgesloten in je eigen kamer. Met dit soort werk ben je veel socialer bezig. Ik ben niet iemand die op een kamertje wil zitten, opdracht na opdracht wil doen, om te eindigen als conservatoriumdocent.’

Auteur

Sinds hij in de jaren ’50 de toneelschool vaarwel zei en het literaire jongerenblad Fase oprichtte, heeft Bert Jansma op bijna elk vlak van kunst en cultuur gepubliceerd. Langzamerhand is daarbij de nadruk steeds meer op schrijven over jazz komen te liggen.

Gertrude Stein ‘Ik heb altijd historisch willen zijn’

‘een roos is een roos is een
roos is een roos’

Het is één van de vele kleine verrassingen die het
Min of meer Minimal festival dit najaar kenmerken:
op 7 oktober klinkt een ‘stukje’ Gertrude Stein.
Wie was deze bijzondere vrouw?

Als je de boeken en brieven mag geloven, leefde Gertrude Stein (1874-1946) voortdurend ‘heerlijk’ en ‘prettig’. Haar jeugd jaren bracht ze in zonnig Californië door, tijdens haar studie aan het Radcliffe College en de Johns Hopkins School of Medicine hield ze zich met haar favoriete vakken filosofie, psychologie, biologie en scheikunde bezig, en gedurende 34 jaar woonde ze financieel onafhankelijk (‘reasonably poor’) in Parijs en kon ze zich ‘plezierige’ reizen naar Spanje, Italië en Engeland permitteren.

In Parijs opende Gertrude Stein samen met broer Leo de deuren van hun appartement voor kunstenaars, schrijvers en expats. In de loop der jaren groeide het huis uit tot een klein museum. Henri Matisse, Pablo Picasso, Guillaume Apollinaire, Juan Gris, Georges Braque, vrienden, kennissen, kennissen van kennissen en een ‘eindeloze stoet vreemdelingen’ bezochten Rue de Fleurus 27 om de nieuwe aanwinsten te bewonderen, om bij de Steins gezien te worden, en sommigen

ook om haar te portretteren, zoals Picasso en Picabia. Na de verhuizing van Leo in 1910 deelde Stein het huis met haar levenspartner Alice B. Toklas (1877-1967).

Tristan Tzara, Ezra Pound, T.S.Eliot, Francis Rosa, Jean Cocteau, Ernest Hemingway, Scott Fitzgerald, Virgil Thompson: Stein had een fijne neus voor nieuwe talenten en was levenslang nieuwsgierig naar kunstenaars die hun tijd vooruit liepen. Zelf bleef ze nooit op de achtergrond: Gertrude Stein werd één van de meest gefotografeerde en geportretteerde vrouwen van de 20ste eeuw. Zo bleef ze in de belangstelling bij de pers – reclame die ze goed kon gebruiken om haar eigen werk te promoten. Want uiteindelijk wilde ze niet zozeer muze zijn: ze was schrijver.

‘Ik schrijf voor mijzelf en vreemden’. Met deze woorden opende Stein één van de hoofdstukken in *The Making of Americans* (1906-1908),

*Het standbeeld van Gertrude Stein
in Bryant Park in New York, in 1923
gemaakt door Jo Davidson.*

het boek dat haar in 1925 in Amerika beroemd maakte. 1000 pagina’s en 565.000 woorden. Het manuscript lag jaren in haar schrijftafel totdat de eerste delen op voorspraak van Hemingway als feuilleton uitkwamen. Een bestseller werd *De Autobiografie van Alice B. Toklas* (1933), geschreven door Gertrude Stein over Gertrude Stein. Toch kennen de meeste mensen haar slechts van twee zinnen: ‘before the flowers of friendship faded friendship faded’ en ‘een roos is een roos is een roos is een roos’.

Tijdens de Tweede Wereldoorlog bleef Stein in het zuidoostelijke deel van Frankrijk. Joods, Amerikaans, homoseksueel en eigenaar van een avant-garde collectie, alleen al met één van deze ‘strafbare feiten’ liepen Alice en Gertrude gevaar. Maar ze bleven ongedeerd. Stein vermoedde dat de bezetters zich gewoon niet realiseerden met welke beroemdheden ze te maken hadden. Ze overleed op 27 juli 1946 aan kanker en werd begraven op Père Lachaise. [Olga de Kort]

*De beroemde
fotograaf Carl van
Vechten portretteerde
Gertrude Stein bij de
Amerikaanse vlag.*

‘Ik twijfel dus ik besta’

7 november: Ensemble ZEQ-Attack
filosofeert met muziek

Bestaat de vrije wil? En zo ja, wat betekent dat dan? Die populaire filosofische vraag is de aanzet tot het concert dat ensemble ZEQ-Attack op 7 november geeft. Op het programma staat één nummer: de 21-delige liedcyclus Uit Vrije Wil, gecomponeerd door Ernst Oosterveld, met teksten van Peter Schoorl. Jacqueline Oskamp zocht hen op en vroeg naar het hoe en waarom van deze opmerkelijke onderneming.

‘De discussie of er nu wel of niet een vrije wil bestaat is al eeuwen oud’, relateert Peter Schoorl meteen aan het begin van ons gesprek de overdadige media-aandacht voor dit onderwerp. Zelf neemt Schoorl geen standpunt in de discussie in. Hij houdt het erop dat er een heel scala van al dan niet ‘vrijwillige’ situaties denkbaar is, variërend van iemand die door een ernstige ziekte wordt getroffen tot iemand die gelooft in de totale maakbaarheid van zijn leven. De vraag of de vrije wil bestaat is ook van toepassing op het ontstaan van de voorstelling Uit Vrije Wil zélf. Als je elkaar al zo’n 45 jaar kent – Peter Schoorl en Ernst Oosterveld zaten samen op de middelbare school – is er dan nog sprake van een onbevungen beslissing om een

samenwerking aan te gaan? Is hun verhouding gedetermineerd door een gezamenlijk verleden? Of kun je spreken van puur toeval?

Popmuziek

Hoe dan ook zit er ‘een historische lijn’ in Uit Vrije Wil, want oude nummers uit de jaren ’70 en ’80 krijgen, samen met nieuw materiaal, een plaats in de voorstelling. Al in 1969 gaf het tweetal samen een concert in het Haarlemse Concertgebouw. Daar doken naast ‘gewone zaken’ ook vreemde geluiden, synthesizerklanken en onverwachte ritmewisselingen op, vertelt Schoorl, die in die tijd de ritmesectie voor zijn rekening nam. Ernst Oosterveld benadrukt het belang van

popmuziek toentertijd. ‘Op school speelden we de top-40 na, maar zelf ging ik al gauw mijn eigen stukken schrijven. Ook was ik thuis eindeloos aan het knutselen: ik haalde piano’s uit elkaar of maakte stukken met een bandrecorder. Door steeds nieuwe lagen toe te voegen ontstonden steeds complexere composities, die overigens ook steeds slechter gingen klinken door alle ruis die ontstond bij het dubben.’

Grammofoonplaat

In 1975 wonnen Oosterveld en Schoorl samen met bassist Quirijn van Regteren Altena, tevens een schoolgenoot, de Larense jazzprijs. Vervolgens zaten ze een jaar lang in de studio, want de prijs behelsde de productie van een grammofoonplaat. ‘We kregen niets betaald, maar het was waanzinnig spannend’, zegt Oosterveld. ‘We hebben weet ik hoeveel tijd in die studio doorgebracht, maar die plaat is nooit verschenen omdat het bedrijf failliet ging. En zelfs de opnamen zijn verloren gegaan omdat de studio later werd overgenomen door Willem van Kooten, alias Joost den Draaijer, die alle banden bij het vuilnis heeft gezet.’

Synthesizers

Soft Ice, zoals het trio Oosterveld-Schoorl-Van Regteren Altena toen heette, was een knipoog naar de dan populaire groep Soft Machine, die veel jonge muzikanten inspireerde om met synthesizers te gaan werken. Dat gold ook voor Ernst Oosterveld, die zich veelzijdig ontwikkelde met een studie fagot, compositie (bij Theo Loevendie en Klaas de Vries) en sonologie (bij Gottfried Michael Koenig en Paul Berg). Aan de Plomporetorengracht in Utrecht, waar de opleiding sonologie toen was gevestigd, bekwaamde hij zich in de kneepjes van het computerprogrammeren. Maar hij herinnert zich deze periode ook als een tijd van grote saamhorigheid waarin studenten collectieve stukken schreven en uitvoerden.

Het experiment staat bij Ernst Oosterveld centraal: met een polyfone synthesizer Xenakis-achtige stukken maken, een reusachtige slinger van 64 luidsprekers door de Eusebiuskerk in Arnhem laten zwiepen, bij theatervoorstellingen in Haarlem uit het materiaal van één stem een heel koor tevoorschijn toveren, experimenten met luchtcom-

pressie waarbij lucht onder grote druk door een trompet of over een slagwerkvel wordt geleid, een ruimtelijke installatie met een rondjes rijdende beeldprojector of een tapdanser die met zijn schoenen muzikaal materiaal in de computer bespeelt.

ZEQ-Attack

In 2003 haalt Ernst Oosterveld de banden met Quirijn van Regteren Altena aan. Van Regteren Altena had ondertussen in Amerika gestudeerd en was bij terugkomst bassist geworden van het Residentie Orkest en het Schönberg Ensemble. Voor die laatste groep schrijft Oosterveld de compositie SEQ: in die naam zijn de initialen van het ensemble, die van Van Regteren Altena en het woord ‘sequence’ verwerkt. Eenzelfde letterspelletje ligt ten grondslag aan ZEQ-Attack, het duo dat Oosterveld en Van Regteren Altena tot op de dag van vandaag vormen: de Z van Zeta-bas (de MIDI-gestuurde bas die Oosterveld voor zijn collega heeft uitgebreid met extra muzieksoftware), de E van Ernst, de Q van Quirijn en Attack van ‘voorwaarts’ en ‘attaque’.

Projecten

In feite vormt ZEQ-Attack de basis van de grote projecten die Oosterveld sindsdien heeft ondernomen, zoals de concertserie Stemningswisselingen waarin een keur aan gastmuzikanten uit de jazz, modern-klassieke en elektronische muziek optrad. Zo was er een avond met slagwerker Michael Vatcher die live werd gesampled en bewerkt door de jonge Zweedse elektronicaspecialist Per Anders Nilsson. Oosterveld legde contact met tubaïst Tjeerd Oostendorp, die op de proppen kwam met een contrabastrombone en een zeshoekig bekken – klanken die Oosterveld samplede en tijdens het concert liet terugkomen. Bovendien maakte hij van elk concert opnamen die als een estafettestokje werden doorgegeven door er bij elk volgend concert overheen te improviseren en dat weer vast te leggen.

Ook Uit Vrije Wil is een ZEQ-Attack-productie, aangevuld met organist Jacob Lekkerkerker, gitarist Peter Tiehuis, slagwerker Pierre van der Linden en saxofonist Leo van Oostrom, die tevens een rol heeft als querulant (‘De vrije wil bestaât niet’, klinkt het bijvoorbeeld dwars door een liedtekst heen). De nummers worden gezongen door Oostervelds zoon Bastijn. Ze worden voorzien van een korte filosofische inleiding door Peter Schoorl.

Uit Vrije Wil

Is het doorgaans gebruikelijk dat de componist tekst op muziek zet, bij Uit Vrije Wil is het andersom: Peter Schoorl heeft de tekst op de muziek gemaakt. Hij legt uit dat dat alleen mogelijk was bij de gratie van zijn verleden als drummer: ‘Eerst heb ik de muziek van Ernst volledig geïnternaliseerd. Ik heb gezorgd dat ik alles mee kon drummen. Vervolgens heb ik op basis van de sfeer van de muziek een bepaald

Ernst Oosterveld, Quirijn van Regteren Altena, Peter Schoorl. Op de foto op de vorige bladzijden staan tussen hen in tevens Leo van Oostrom (met rode blouse) en Bastijn Oosterveld.

'Omdat je twijfelt ben je je bewust van jezelf'

onderwerp gekozen. Toen moest ik alleen nog de woorden kiezen die precies op de nootjes pasten. Dat is op zich een leuk spelletje.’

Wat zijn zoal de onderwerpen die de revue passeren? Schoorl geeft een paar voorbeelden: ‘Sproet gaat over verliefd worden, over iemand die volkomen de weg kwijt is. Dat gebeurt gewoon, daar heb je niets over te zeggen. Tuig gaat over iemand die afgezet en belazerd wordt – dat onderga je niet uit vrije wil. In La douteuse heb ik teksten van Jean-Jacques Rousseau, Sigmund Freud en eigen collegedictaten samengeraapt tot het verhaal over een twijfelaar. Iemand vraagt zich de hele tijd af: val ik wel samen met mijzelf? “Cogito ergo sum” wordt vaak vertaald met “ik denk dus ik besta”. Maar dat is niet juist: omdat je twijfelt ben je je bewust van jezelf. Dat zelf, wat is dat? Wat is bewustzijn? Mijn onbewuste, ben ik dat ook zelf?’

Lichte toets

De muziek van Oosterveld geeft een lichte toets aan deze toch serieuze kwesties. Hij bedient zich vrijelijk van jazz, bigbandachtig idioom, funky ritmes en modern-klassieke liederen. Zelfs een nummer als Molenpaard, dat gaat over hoe iemand die psychotisch is de wereld om zich heen ervaart, is opvallend opgewekt en energiek. ‘George Shearing’, zegt Oosterveld trots, verwijzend naar de swingende pianopartij. ‘Ik speel op de computer losse noten, stuur die naar de piano en dit is het resultaat.’ Een enkele keer heeft Schoorl ingehaakt op een compositorisch idee

van Oosterveld, zoals de muzikale term 7-5-4, die verwijst naar een zeven-, vijf- en vierkwartsmaat. Bij Schoorl slaat 7-5-4 op het jaar 754 dat Bonifatius in Dokkum werd vermoord. Schoorl: ‘In opdracht van de toenmalige paus reisde Bonifatius door Europa om de heidenen te bekeren. Hij had een redelijk gevolg bij zich en was daarom goed voorzien van voedsel en wijn. Dat laatste werd hem fataal: “Hij kwam om het woord, maar omdat-ie wijn bij zich had werd hij vermoord!” Waar het om gaat is de devotie van Bonifatius. Hij deed klakkeloos wat de paus hem opdroeg. Deed hij dat uit vrije wil?’

Denker des vaderlands

Hoe luchtig de muzikale verpakking van sommige onderwerpen ook, in filosofisch opzicht is de liedcyclus volkomen verantwoord. Schoorl heeft de teksten voorgelegd aan zijn filosofieclub en zelfs Hans Achterhuis (‘onze denker des vaderlands’) heeft er na enkele opmerkingen zijn zegen aan gegeven. Uit Vrije Wil is klaar om de wereld in te gaan.

Gelijktijdig met de première van Uit Vrije Wil verschijnt de gelijknamige cd. Deze is op 7 november in het Orgelpark verkrijgbaar.

Auteur

Jacqueline Oskamp is muziekjournalist. In 2003 publiceerde zij Radicaal gewoon, een boek waarin ze enkele van de belangrijkste Nederlandse componisten van vandaag portretteert. In 2011 presenteerde ze in het Orgelpark haar boek Onder Stroom, over de geschiedenis van de elektronische muziek in Nederland.

Actueel, een beetje eigenwijs en een tikkeltje oosters

10 november: Orkest De Ereprijs concerteert in het Orgelpark

Geen Amsterdam – centrum van de Nederlandse (ensemble)cultuur – maar Apeldoorn. Geen eeuwenoude composities, maar stukken die hooguit een jaar oud zijn. Geen elitair muziekpubliek, maar scholieren, ouders en durfals. Geen strijkers, maar blazers, een elektrische gitaar, piano en slagwerk. Geen statische concerten, maar muziektheater, smartlap, poëzie, dans en projecten met amateurs. Geen vierjarenplannen, maar leven in het nu.

Je zou haast denken dat ze dwars zijn, de musici van Orkest De Ereprijs. Op 10 november treden ze op in het Orgelpark, met nieuwe muziek van onder anderen Renske Vrolijk en Eric de Clercq. Didi de Pooter sprak voor Timbres alvast met artistiek leider Wim Boerman, hoornist Jeroen van Dijk en pianist Aljosja Buijs.

Auteur

Didi de Pooter is in 2008 aan de Universiteit Utrecht afgestudeerd als musicoloog. Ze is actief als muziekjournalist.

Monica Germino

De foto's bij dit artikel tonen Orkest De Ereprijs in actie met video, dans en theater.

Orkest De Ereprijs stelt stevige eisen aan zijn musici. 'Iemand die zegt "Ik weet al hoe het moet" en niet bereid is om grenzen op te rekken kunnen we hier niet gebruiken,' zegt Wim Boerman. 'Een open houding is het uitgangspunt van al onze activiteiten.'

Orkest De Ereprijs begon meer dan dertig jaar geleden met tien blazers, piano, slagwerk, elektrische gitaar en basgitaar. Spelers kwamen en gingen, maar de samenstelling is niet veranderd. 'Dit orkest heeft nooit in een bestaand repertoire gepast,' vertelt Boerman, 'dus eigenlijk kunnen we bijna niet anders dan hedendaagse muziek maken. Iemand moet voor ons schrijven voordat we kunnen spelen.' Boerman was er vanaf het begin bij. Samen met hoornist Jeroen van Dijk en een aantal anderen richtte hij De Ereprijs op. Ze hadden een missie: nieuwe muziek een plaats geven. Waarom? Van Dijk kan er kort over zijn: 'Voor alle andere muziek zijn er al genoeg ensembles.' De missie wordt nog steeds serieus genomen. 'Iedereen legt zijn ziel en zaligheid in het orkest,' beaamt pianist Aljosja Buijs.

Voorstellingsvermogen

Met de aanvoer van nieuwe stukken zit het wel snor. De afgelopen jaren werden honderden werken speciaal voor De Ereprijs geschreven. Zo werkte het orkest onder anderen met Willem Breuker, Martijn Padding en Chiel Meijering. Het is ook bezig met de volgende generaties; de succesvolle Young Composers Meeting zit nu al bijna twintig jaar standaard in het programma. Elk jaar komen zestien veelbelovende jonge componisten naar Apeldoorn, waar ze onder begeleiding van nestors als Louis Andriessen en Martijn Padding met het orkest werken en concerten geven.

De meeste concerten van De Ereprijs zijn premièreconcerten (want dat is onvermijdelijk als je alleen kakelvers werk speelt). Ze zijn slechts een deel van de activiteiten van het orkest. Een ander essentieel onderdeel is educatie. Het orkest werkt samen met verschillende middelbare scholen en academies aan compositieprojecten. Eindexamenleerlingen schrijven een stuk voor het orkest en worden daarbij uitgebreid begeleid.

Is het niet ontzettend vervelend voor een professioneel orkest om stukken van amateurs te spelen? Boerman: 'Het vraagt absoluut

meer inbreng van ons, maar in wezen is het niet lastiger dan werken met een professional. De crux zit in het oprekken van het voorstellingsvermogen van de leerlingen en hen een idee geven van wat er allemaal mogelijk is.' Elke samenwerking begint met zo'n verkenning van de mogelijkheden, vertelt de dirigent. 'Afspraken over interpretatie maken we met elke componist,' of die 18 of 78 is maakt dus niet uit. Het doel van werken met jongeren is ook niet anders dan dat van werken met professionals: De Ereprijs wil in beide gevallen nieuwe geluiden vinden én mensen betrekken in het proces.

De laatste tak van de activiteiten die het orkest als zijn kerntaken beschouwt, zijn de multidisciplinaire projecten. Het werkt met dansstudenten, choreografen, dichters, dramaturgen, filmers... met wie niet eigenlijk? Deze verbinding met andere kunstvormen hoort erbij, vindt Boerman. 'In de hele kunstwereld zie je dat er steeds meer mensen van verschillende disciplines dichterbij elkaar kruipen. Hoe meer de dingen in elkaar glijden, hoe actueler en spannender het is.'

Dat klinkt als een veelzijdig maar lastig programma. Is het geen onbegonnen werk om scholieren, poëziefans, ouders en dansers aan de klassieke muziek te krijgen? Daar gaat het niet om, vindt Wim Boerman. 'We denken niet dat iedereen die ons een keer gezien heeft vervolgens jarenlang in het publiek zit, maar de meesten hebben wel andere oren en een andere houding ten opzichte van hedendaagse muziek gekregen.' De Ereprijs probeert dus geen fanatici te kweken, maar op z'n minst Ereprijs-waardige toehoorders met een open oor. Klassiek Nederland heeft de laatste jaren de mond vol van 'jongeren/nieuw publiek interesseren voor klassieke muziek'. Bij De Ereprijs wordt daar met geen woord over gerept, en toch is dat precies wat het orkest doet. 'Onze projecten halen geen drommen mensen, want het publiek moet toch een drempel over voor ze bij ons in de zaal zitten, ze moeten hun grenzen verleggen en ons een kans geven. Jaren later blijkt vaak dat ons concert grote indruk heeft gemaakt en daar doen we het voor. Het is niet alleen voor ons eigen plezier.'

Bemiddelen tussen componist en publiek

Onbekend maakt onbemind bij een groot deel van het muziekpubliek in Nederland. 'Als je dus besluit om met jonge componisten te werken en telkens nieuw werk uit te voeren, moet je een bemiddelingsfunctie vervullen tussen componist en publiek,' zegt Boerman. 'Je moet communiceren over wat je aan het doen bent en dat maakt de sfeer heel anders dan bij andere concerten.' Dat eindeloze discours om het werk heen, met publiek en componist, vindt hij boeiend: 'Dat is het echte leven! Wij kunnen geen Beethovensymfonie uit de kast trekken. Componisten moeten echt in ons investeren en dat is een prachtig traject. Af en toe ontstaan de grootst mogelijke confrontaties tussen musici en componist, dan maken ze echt ruzie over wat ze gaan doen. Als je die confrontaties dertig jaar lang aangaat, krijg je een zee van nieuwe stukken die allemaal dezelfde instrumentatie belichten. En dan blijkt dat de diversiteit van het geluid van het ensemble oneindig groot is! We kunnen een rockband zijn, maar ook heel klassiek.'

'We hebben de voor ons perfecte manier gevonden om relevant te zijn. Ik zeg niet dat dit voor andere gezelschappen ook zou werken, maar ze kunnen wel actueler worden en nieuw publiek trekken. Gerenommeerde gezelschappen zijn wellicht bang om hun huidige publiek te verliezen, maar als je het goed aanpakt kunnen beide doelgroepen bereikt worden.' De Ereprijs kan niet zonder deze relevantie, met het oog op de onzekere toekomst. Boerman weet zeker dat ze

het met minder subsidie zullen moeten doen. Dat is zorgelijk, want 'de ensemblesector draait nu al op vergoedingen voor muzikanten waar geen loodgieter voor uit z'n bed komt'. Met somberen zijn ze nu wel gestopt, 'we zullen zien wat er in 2013 overblijft'.

Vooruitkijken doen ze sowieso niet veel bij De Ereprijs, want je weet nooit welke interessante componisten, musici of locaties op je pad komen, zegt Boerman. Om actueel te blijven moet je ver blijven van vierjarenplannen. Daarom weet hij nog niet zeker wat er allemaal in het Orgelpark gaat gebeuren, het merendeel van de werken moet nog gecomponeerd worden. Vast staat in ieder geval dat het een programma wordt dat helemaal over De Ereprijs gaat en dat ze gaan proberen om alle orgels te gebruiken. 'Een geweldige kans', vinden ook Jeroen van Dijk en Aljosja Buijs. 'We kijken erg uit naar de nieuwe werken die voor de magistrale instrumenten in het Orgelpark geschreven worden.'

Componist Eric de Clercq: 'Het wordt heerlijk lelijk!'

Eric de Clercq schrijft een van de composities voor Orkest De Ereprijs. Wat zijn zijn uitgangspunten?

Ten eerste: nieuwe muziek maken is geen optie maar een vereiste voor beide partijen. 'Ik vind het onzin om meer van hetzelfde te maken,' zegt De Clercq. Hij geeft toe dat zijn composities sommigen raar in de oren kunnen klinken: 'Ze zijn weerbarstig. Clichés probeer ik te vermijden. Daarom schrijf ik geen stukken waaruit één emotie spreekt, er komt altijd een tweede laag in.' Hij voelt zich daarin verwant met filmmaker David Lynch, een meester in verwarring scheppen: 'Lynch creëert droomwerelden waarin hij de meest vreemde dingen samenvoegt. Dat probeer ik ook te doen. Ik heb in 2011 een stuk voor zeven orgels geschreven, voor het Xenakis-festival in het Orgelpark. Daarin spelen op een gegeven moment alle organisten op mondharmonica's. Dat levert ineens een heel vreemde klankwereld op.'

In de tweede plaats: ervaring. De Clercq schreef bijvoorbeeld voor Tatiana Koleva, De Volharding, 7090, Asko|Schönberg en het Franse Ensemble Aleph. Over de laatste groep zegt hij: 'Ik heb voor Aleph een mini-opera geschreven, Crêpuscule, compleet met een pro-

loog, drie aktes, kostuums, personages en licht, maar het stuk duurt slechts dertig seconden. Het was een grote hit. Dat is bijzonder, want Fransen houden over het algemeen niet van Nederlandse muziek. In juni gaat de opera in een Nederlandse versie in première.'

De Clercq schrijft graag stukken voor gekke combinaties van instrumenten. 'Als ik met een onlogisch samengestelde groep mag werken, ben ik helemaal in mijn element. Dan valt er iets nieuws te ontdekken.' Schrijven voor de veertien musici van De Ereprijs en de zeven orgels van het Orgelpark is dus een buitenkans. Met de nieuwe midi-speeltafel van het Sauerorgel moet De Clercq nog even spelen voor hij weet wat hij er mee kan, maar hij is hoopvol. Verrassende muziek gegarandeerd in ieder geval: 'Ik heb eerder een stuk voor The Busy Drone geschreven, dat staat een kwart toon lager gestemd dan de andere orgels en dan komt er ook nog een middeleeuws orgel in middentoonstemming bij. Het wordt heerlijk lelijk!'

Mariaconcert in het Orgelpark

Organist Jan Raas: ‘Een middag vol prachtige muziek, met hier en daar een vleugje ironie’

Op 28 oktober brengt de beroemde organist Jan Raas samen met het koor Studium Chorale en dirigent Hans Leenders het concert Maria Revisited in het Orgelpark. Hij werkte zijn idee samen met Hans Leenders uit; van beiden is ook eigen werk te horen. Timbresverslaggever Esther Monsanto sprak met hem.

‘Ik vind heel veel leuk,’ zegt Jan Raas, als ik hem vraag wat hij zoal doet sinds hij de pensioengerechtigde leeftijd bereikte. Nadat hij stopte als hoofdvakdocent orgel en orgel improvisatie aan de Utrechtse Hogeschool voor de Kunsten, is er meer ruimte voor die leuke dingen. En dat zijn er veel. ‘Dat je bijvoorbeeld gebeld wordt of je in Moskou in de jury van een orgelwedstrijd wilt. Of in Noord-Italië een veertien-daagse workshop wilt geven voor conservatoriumstudenten. Zonder enig probleem kan ik nu bijvoorbeeld meewerken aan het Requiem voor Auschwitz, een groots werk voor koor, orkest en orgel van de hand van een Sinti-componist en uit te voeren in diverse Europese steden.’

Ave Maria, gratia plena

Gegroet, Maria, van genade vervuld

Nee, aan het programmeren van een Mariaconcert kwam geen persoonlijke devotie te pas, het was gewoon één van zijn vele muzikale ideeën. ‘Kijk eens naar een museum als het Catharijneconvent in Utrecht, waar veel moois te zien is van wat de kerken ons aan cultuur hebben gebracht. Zo is er in de loop der tijden ook heel wat muziek rond het thema Maria gemaakt die langzamerhand ook een museale vorm van kunst aan het worden is. Ik dacht, zo’n repertoire dat je nooit meer in zijn liturgische context hoort en dat toch de moeite waard is, dat mag best eens klinken in de seculiere setting van het Orgelpark.’

Dominus tecum, benedicta tu in mulieribus

de Heer is met je, gezegend ben je onder de vrouwen

‘Het Magnificat, de lofzang van Maria, is een bekend thema binnen het Mariarepertoire. Dan zijn er hymnen en antifonen die door orgelcomponisten zijn bewerkt zoals het Salve Regina of het Regina Coeli. En natuurlijk het Ave Maria dat veel grote componisten heeft geïnspireerd, zoals Schubert, Franck en Liszt.

Auteur

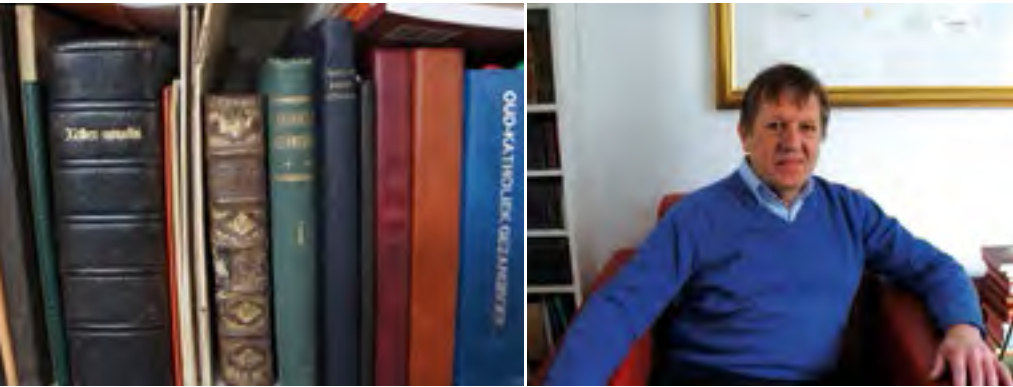
Esther Monsanto is freelance journalist en schreef onder meer voor tijdschrift Marie-Claire. Zij werkt aan een roman waarin de componist Gioacchino Rossini een rol speelt.

Jan Raas verzamelt afbeeldingen van de 'annunciatie': de aanzegging aan Maria dat zij zwanger zal worden. De bladzijde links toont, te beginnen bij de bovenste afbeelding en dan met de klok mee: een schilderij van Simone Martini (ca. 1284-1344); een deel van het 'Staufener Altar' in het Augustiner-Museum in Freiburg, uit circa 1430; een altaarstuk uit de Dorpskerk in Kirchsahr, geschilderd omstreeks 1400; en een anonieme prent. De bladzijde rechts toont, van links naar rechts, schilderijen van Sandro Botticelli (1445-1510); Paris Bordon (1500-1571); El Greco (1541-1614); en Fra Angelico (circa 1395-1455, schilderij uit 1432-1433).

Bejubeld improvisator, bekroond componist, kenner van het clavichord en oprichter van het Nederlands Clavichord Genootschap: Jan Raas is een muzikale duizendpoot. Zo won hij driemaal op rij het internationaal Improvisatieconcours in Haarlem, geeft hij over de hele wereld concerten en meesterscursussen en schreef hij het boek *De kroon op het werk, Het orgel van de Mozes en Aäronkerk* (Amsterdam, 1994). In 2009 won hij het Hinsz Compositieconcours met het werk *Motion-Emotion* voor orgel en slagwerk. Voor zijn Vijf Haiku, vier seizoenen en een hemellichaam, voor gemengd koor en piano (genomineerd in 2011 bij de compositiewedstrijd 'Ook jouw stem telt') schreef hij ook de teksten zelf:

zo helder de maan
licht en donker tegelijk
spiegel van de zon

Het valt onmiddellijk op dat al die Ave Maria-zettingen vrij brave en devote composities zijn. Allemaal zo'n beetje mezzoforte, gedragen tempo, harmonisch zonder al te veel verrassingen, en dan kom je in musea of kerken en zie je hoe het tafereel van de aankondiging van Jezus' geboorte uit het Nieuwe Testament in de schilderkunst is vormgegeven: een Maria die zich doodschrikt van een enorme engel met manshoge, klapwiekende vleugels. Een onstuimig tafereel vol drama! Een aspect dat je in de muzikale vormgeving helemaal niet terugvindt. Dus vond ik het tijd worden voor een nieuw Ave Maria. Met een sterke inleiding op het orgel, een krachtig pedaalgeluid, van boven rolt een guirlande van tonen naar beneden en dan zingen de mannen van Studium Chorale, of beter gezegd, ze roepen fortissimo: "Ave Maria!". Een krachtige groet, tekenend voor het onverwacht en onstuimig neerdalen van de engel Gabriël. Het stuk kent een duidelijke rolverdeling, de mannen vertegenwoordigen de aanzoeking van Jezus' conceptie bij de ontvankelijke Maria. In het tweede deel nemen de vrouwenstemmen het gebedsgedeelte van het Ave Maria voor hun rekening. Tot slot komen mannen- en vrouwenstemmen samen in een gemeenschappelijk 'hora mortis nostrae'.

et benedictus fructus ventris tui, Jesus
en gezegend is de vrucht van je schoot, Jezus

'Wonderlijk genoeg is wat ik heb gecomponeerd heel ongebruikelijk. Maria is door de eeuwen heen van een donker getint, joods meisje in een blanke, ideale moederfiguur veranderd. Zij heeft veel van haar oorspronkelijkheid verloren en werd steeds maar devoter. Ik denk dat componisten in hun muziek, voor zover dat vrij gecomponeerd werk is en niet het gestandaardiseerde Gregoriaans, dat aspect hebben willen benadrukken. Ze hebben deze gewijde atmosfeer niet willen verstoren met wilde klanken.' In de schilderkunst is de dramatiek in 'de aankondiging' wel opgepikt. Jan Raas loopt even weg en komt terug met een map. Daarin zit een

verzameling prachtige Ansichtkaarten. 'Het is een kleine afwijking, als mijn vrouw en ik bijvoorbeeld in Italië zijn en we zien in een kerk of museum de annunciatie afgebeeld, dan kijken we onmiddellijk of daar ook een Ansichtkaart van is. Die gaat dan mee naar huis. We verbazen ons steeds weer over de variëteit binnen het thema. Altijd zijn er de vaste elementen: de engel die binnenkomt, Maria die toevallig in de Bijbel zit te lezen of bidt, en onderdanig en soms verschrikt kijkt of zelfs een afwerend gebaar maakt.' Hij haalt voorzichtig enkele kaarten uit de map, 'de altijd afwezige Jozef, gerepresenteerd door lelies in een vaas of in de hand van Maria - en kijk, hier heeft Maria het boek van schrik op de grond laten vallen. En zie eens dit tweeluikje, hier een gestyleerde Byzantijnse afbeelding, of deze vurige El Greco.'

Sancta Maria, Mater Dei
Heilige Maria, Moeder van God

Maria Revisited, zo heeft Jan Raas zijn Mariaconcert genoemd. Hij kiest voor een frisse benadering van het thema. Zo is ook zijn tweede compositie, Ave 3.0, bijzonder en eigenzinnig. 'Je kent het beroemde of beter gezegd, beruchte Ave Maria van "Bach-Gounod"? Bach componeerde een preludium in C voor klavier. Daar heeft Charles Gounod een melodie op geplakt en die combinatie is beroemd geworden. Maar de muziekwereld is over dit stuk verdeeld; de een vindt het prachtig, de ander vindt dat Gounod het Preludium van Bach heeft verpest.' (Zie het kader rechts hiernaast.) 'Nu heb ik het zo gedaan. Ik speel eerst op piano het Preludium van Bach zoals dat oorspronkelijk bedoeld is. Dan speel ik het met de melodie van Gounod erbij, gezongen door de sopranen en altten van Studium Chorale. Daarna geef ik Gounod een koekje van eigen deeg door zijn melodie los te maken van Bachs preludium en haar door de mannenstemmen te laten zingen met mijn éigen pianocommentaar daarbij. Zo ontstaat een nieuw stuk: een avontuur!'

ora pro nobis peccatoribus
bid voor ons, zondaars

Wat verder in Maria Revisited aan bod komt, is maar een klein deel van de overvloed aan muziek rond Maria. 'Neem nu alleen al Charles Tournemire; van hem speel ik het stuk Offertoire voor Maria Hemelvaart uit de jaarcyclus L' Orgue Mystiqu'. Die man heeft een reusachtig oeuvre nagelaten en hij heeft voor elke zondag van het kerkelijk jaar een bundel orgelstukken gemaakt. En dat in 52 afleveringen, gebaseerd op het Gregoriaans dat destijds in de Franse kerken werd gezongen. Dit werk wordt nauwelijks meer gespeeld en is zeer zeldzaam. Tijdens het Mariaconcert speel ik een klein fragment op het Frans-romantische Verschuieren-orgel.' Zo komt naast de eigen, vernieuwende composities, in het concert ook de devote kant aan bod. 'Bij het Ave Maria van César Franck bespeel ik het harmonium. Ook Hans Leenders, dirigent van Studium Chorale en trouwens een oud-leerling van mij, heeft meegedacht over de programmering. Van hem zijn de Maria-Antifonen van Herman Strategier afkomstig, en de Litanies à la Vierge Noire voor vrouwenkoor en orgel van Francis Poulenc. Van Hans zullen we eveneens een eigen compositie horen: O-Antifonen, een toonzetting van liturgische teksten omtrent Maria.'

nunc et in hora mortis nostrae. Amen.
nu en in het uur van onze dood. Amen.

Verder is het programma volgens Jan Raas het best te beschouwen als een boeket. 'Of als een mozaïek of glas-in-loodraam. We brengen allerlei Maria-composities, ontdaan van hun religieuze context, we laten de stukken waardevrij tot hun recht komen. Gewoon een middag vol prachtige muziek, met hier en daar een vleugje ironie, zoals in Ave 3.0.'

Ave 3.0

Op het programma van het Mariaconcert op 28 oktober staat onder meer 'Ave 3.0'. Jan Raas vertelt over de achtergronden daarvan.

Het Ave Maria van Bach-Gounod is ongetwijfeld een van de populairste toonzettingen van de klassieke Ave Maria-tekst. Hoezo Bach? Hoezo Gounod? Het begon allemaal bij het openingspreludium van het eerste deel van Bachs Wohltemperierte Clavier, een monumentale onderneming uit 1722 van vierentwintig preludia en fuga's in alle majeur en mineur toonaarden; in 1744 zou Bach dit kunststuk met een tweede gelijksoortige cyclus herhalen. Het openingspreludium van deel I bestaat in feite uit een aaneenschakeling van gebroken akkoorden, zonder dat daar een melodie aan te pas komt. Als kind van zijn tijd voelde Charles Gounod (1818-1893) de behoefte aan dit werk een melodie toe te voegen, aldus het preludium degraderend tot een loutere begeleidingsfiguur. Hij noemde zijn werk Méditation sur le premier Prélude de Piano de S. Bach, aanvankelijk, in 1853, voor piano en viool of cello. In 1859 kwam hij op het idee de toegevoegde melodie te voorzien van de tekst van het Ave Maria: Het Ave Maria van Bach-Gounod was geboren, tot plezier van velen, tot ergernis van sommigen, waaronder Hans Brandts Buys in zijn standaardwerk Het Wohltemperirte Clavier van Johann Sebastian Bach. Hij schrijft in 1955: "De een of andere onverlaat heeft het nodig gevonden, dit praeludium van Bach te ontsieren met een toegevoegde melodie. Wat Cecil Gray hierover zegt is te goed om het niet aan te halen. 'It (het preludium) is like an entrance, a portal, an archway leading into the temple, and it is symbolically appropriate that one Charles Gounod should, in his Meditation on the first Prelude of Bach, have scribbled a blatant tune over it, just as the illiterate tourist scribbles his name on the façade of an historical monument or building.' "

Charles Gounod (1818-1893)

Van Straten-orgel feestelijk in gebruik genomen

'De Nachtwacht onder de orgels'

Op 21 april is het Van Straten-orgel van het Orgelpark in gebruik genomen.

De media toonden zich zeer geïnteresseerd: in Trouw, NRC Handelsblad, Nederlands Dagblad en Reformatorisch Dagblad verschenen hooggestemde voorbeschouwingen en enthousiaste recensies van het ingebruiknemingsconcert, waarop niet alleen middeleeuwse muziek klonk maar ook twee speciaal voor de gelegenheid gecomponeerde nieuwe composities.

Op woensdag 25 april was het orgel live op Radio 4 te horen, en ook dat concert maakte veel positieve reacties los.

Elektronica in het Orgelpark

De ondes martenot: het eerste 'elektronische orgel'

Op de openingsdag van het Koechlin-festival, 30 november, klinkt in het Orgelpark het allereerste elektronische 'orgel': de 'ondes martenot'. Niet voor niets plaatsen we aanhalingstekens rond het woord 'orgel', want uitvinder Maurice Martenot dacht zelf eerder aan de piano, of zelfs aan zijn eigen instrument, de cello. Het neemt niet weg dat de ondes martenot in haar latere verschijningsvorm wel degelijk orgelachtige kenmerken had - kenmerken die overigens veel meer componisten dan Koechlin fascineerden.

Eén van de mooiste complimenten voor de geluidsinstallatie in de concertzaal kreeg het Orgelpark kort nadat we in de zomer van 2011 de nieuwe speeltafel van het Sauer-orgel hadden geplaatst. Een gast sprak een van de medewerkers aan na een concert waarin uitvoerig van die speeltafel gebruik was gemaakt, die hij per abuis voor een elektronisch orgel met luidsprekers hield. ‘Echt ongelooflijk hoe goed jullie luidsprekers zijn,’ zei hij. ‘Ik zou gezworen hebben dat er een echt pijporgel klonk!’ Het aardige is dat deze gast een groot muziekliefhebber is en veel concerten bezoekt. Zelfs getraide oren hebben er inmiddels blijkbaar moeite mee het geluid van (akoestische) pijpen te onderscheiden van het geluid dat uit luidsprekers komt.

Imitatie of echt?

De centrale vraag is dan ook niet óf luidsprekers een pijporgel kunnen imiteren. Daarop weet iedereen die thuis op een goede geluidsinstallatie orgelcd’s draait overigens sowieso wel het antwoord: dat kan.

Veel interessanter is de vraag wat een luidspreker aan nieuwe dingen kan. Het was precies die vraag die de aanzet gaf tot de eerste pogingen om elektronische muziekinstrumenten te ontwikkelen. Een perfect aangrijpingspunt om deze geschiedenis te verkennen zijn de enthousiaste Prisma-boekjes die Wim van Bussel in de jaren ’60 en ’70 schreef. Titels als ‘Luidsprekers en hun behuizing’, ‘Hi-Fi en Stereo’ en ‘Prisma-Bandrecorderboek’ spreken voor zich, evenals het hier vooral relevante ‘Elektronische orgels’.

Het begin

We kunnen er niet omheen: een beetje natuurkunde is hier noodzakelijk, willen we begrijpen wat elektriciteit en muziek met elkaar te maken hebben. In wezen is elektriciteit niets anders dan elektronen op weg van de ene zijde van een geleider, bijvoorbeeld een koperen draad, naar de andere: de elektronen stromen letterlijk door die geleider, vandaar het woord ‘stroom’. Hoe sterk die stroom is, hangt af van het aantal

elektronen dat gedurende een bepaalde tijd door de geleider stroomt. Deze ‘stroomsterkte’ hangt op haar beurt af van twee krachten: de kracht waarmee de elektronen door de geleider geduwd worden, en de mate waarin dat duwen wordt tegengewerkt. Ziedaar de drie belangrijkste aspecten van elektriciteit: er is een ‘spanningsverschil’ nodig tussen het ene eind van de geleider en de andere om de elektronen van de ene zijde naar de andere zijde te laten ‘stromen’, en dat lukt alleen wanneer de ‘weerstand’ die die geleider daartegen biedt niet al te groot is. Georg Simon Ohm vatte het in 1827 samen in een handige formule:

$$\text{Spanning} = \text{Stroomsterkte} \times \text{Weerstand}$$

Willen we de elektronen langere tijd laten stromen, dan hebben we een ‘stroomkring’ nodig. Het soort stroom dat zich in zo’n kring manifesteert is ‘gelijkstroom’: de elektronen bewegen in één richting door de geleider.

Wisselstroom

Het ontstaan van het idee geluid te maken met elektrische stroom heeft alles te maken met de introductie van ‘wisselstroom’. Bij dergelijke stroom wisselt de stroom letterlijk enkele malen per seconde van richting. Het voordeel van wisselstroom ten opzichte van gelijkstroom is dat wisselstroom veel gemakkelijker via lange kabels getransporteerd kan worden, bijvoorbeeld naar uw huis. Uw stopcontact thuis levert dus wisselspanning, waardoor de richting van de stroom uit dat stopcontact 50 keer per seconde wisselt. U kunt met deze kennis uw eigen elektronische geluid maken. Daarvoor is alleen maar een transformator nodig en een luidspreker. De transformator gebruikt u om de nog steeds hoge spanning van 230 volt tot een ongevaarlijke spanning van 3 volt te reduceren. De luidspreker krijgt 50 keer per seconde een impuls, die hij omzet in geluidsgolven. Het resultaat is dat u een bromtoon hoort, met een frequentie van 50 Hz.

Mexicaanse hond

Het was de techniek van de eerste radio’s die uitvinders op het idee bracht hoe deze basisbrom van 50 Hz kon worden uitgebreid met andere frequenties, andere toonhoogtes dus, zodat er muziek mee gemaakt zou kunnen worden. De eerste radio’s werkten net als de moderne van vandaag met een antenne. Het signaal dat de antenne uit de lucht oppikt, is erg zwak. Daarom wordt het door een versterker (destijds vaak in de vorm van een buis) versterkt. Zeker in de beginjaren van de radiotechniek was het effect onvoldoende. Daarom koppelde men het versterkte signaal nogmaals aan de ingang van de versterker, waardoor het opnieuw versterkt werd. Met een regelknop kon men de zo gecreëerde ‘terugkoppeling’ in de hand houden. Lukte het om het optimum te vinden,

dan was de beloning goede ontvangst. Liet men echter iets teveel terugkoppeling toe, dan ontstond er een zichzelf in stand houdende kringloop, door de radioluidspreker hoorbaar gemaakt in de vorm van een harde gillende toon: de illustere mexicaanse hond.

Technici noemden dit effect ‘het in oscillatie brengen van de versterkersbuis’. Vervelend bij-effect was dat de versterkersbuis daardoor zelf als zender ging fungeren, waardoor de radio van de burens óók de Mexicaanse hond liet horen - enzovoort. Natuurlijk was zo’n honden-toon niet om aan te horen, maar het gegeven dat men via oscillerende radiobuizen op elektronische wijze tonen kon maken, betekende een grote doorbraak: theoretisch stond niets het elektronische muziekinstrument nog in de weg.

Theremin

In 1924 kwam de Rus Léon Theremin (1896-1993) met een eerste ontwerp: het zogeheten ‘Theremin-orgel’. Het bestond uit twee oscillatoren. Ze genereerden allebei dezelfde toon, onhoorbaar hoog. Theremin had echter aan beide oscillatoren een soort antenne bevestigd, en wanneer men met de hand in de buurt van zo’n antenne kwam, veranderde de toon die de bijbehorende oscillator genereerde een beetje van toonhoogte. De toonhoogte van de ene oscillator was dan dus niet meer dezelfde als die van de andere, en precies dat was wat Theremin wenste. Ons oor is namelijk zo gebouwd dat het niet alleen tonen op zichzelf maar ook het verschil tussen twee frequenties waarneemt als een toon: de zogeheten ‘verschiltoon’. Theremin had veel succes met zijn instrument, niet in het minst doordat het bespelen ervan er tamelijk magisch uitzag: je hoefde het instrument niet aan te raken, enigszins vloeiend met je handen eromheen bewegen leverde al allerlei glijdende toonreeksen en melodieuze op. De muziek deed nog het meest denken aan de zingende zaag.

De ondes martenot is een overzichtelijk instrument. Voor het klavier langs loopt een draad met de op deze foto goed zichtbare ring. Met de knoppen in de lade links kunnen eigenschappen als klankkleur en vooral het volume bepaald worden. Zowel toonhoogte als volume zijn traploos regelbaar.

Verschiltönen in het Sauer-orgel

Wie de nieuwe speeltafel van het Sauer-orgel wel eens van dichtbij bekeken heeft, weet dat er twee registers op zitten die bij de oude speeltafel afwezig zijn: Posaune 32’ en Contrabass 32’. Toch hebben we geen pijpen aan het orgel toegevoegd. Hoe kan dat?

Het antwoord heeft alles te maken met de techniek van het creëren van ‘verschiltönen’. Wanneer het oor twee frequenties hoort, bijvoorbeeld een van 660 Hz en een van 440 Hz, dan hoort het tegelijk óók een toon van 220 Hz (het verschil dus tussen 660 en 440). Deze derde toon kan zo krachtig zijn dat de andere twee slechts ‘boventonen’ van de krachtige lage toon lijken te zijn, en er uiteindelijk slechts één toon met een zeer lage toonhoogte wordt waargenomen. Zo is het dus mogelijk om twee pijpen uit het register Contrabass 16’ (waarover het Sauer-orgel altijd heeft beschikt) zo te laten samenklinken dat het lijkt alsof er een veel lagere toon klinkt - dus alsof het orgel ook over een Contrabass 32’ beschikt.

Dit principe is al heel lang bekend in de orgelbouw, niet in de laatste plaats omdat er veel geld mee kan worden bespaard: het bouwen van een tien meter lange pijp, bijvoorbeeld voor de laagste toon van een ‘echte’ Contrabass 32’, is veel duurder dan het bouwen van twee kleinere pijpen waarmee hetzelfde effect kan worden bereikt. Bovendien kosten kleinere pijpen veel minder ruimte...

De eer van de ontdekking van de verschilttoon wordt doorgaans gegund aan violist en componist Giuseppe Tartini (1692-1770).

Ondes martenot

Zoals het wel vaker gaat met uitvindingen: in dezelfde tijd dat Léon Theremin in Rusland zijn uitvinding deed, kwam Maurice Martenot (1898-1980) met eenzelfde idee. Het grootste verschil was dat Martenot een gewoon pianoklavier op zijn instrument had aangesloten, waardoor het veel gemakkelijker te bespelen was. Voorlangs onder de toetsen liep bovendien een draad met daaraan een ring, die de bespeler met zijn vinger kan bewegen; ook daarmee kan een toon worden gemaakt, en doordat de ring traploos langs de draad kan worden bewogen kan de musicus, net als bij het Theremin-orgel, er glijdende melodieën op spelen.

Het doel van Maurice Martenot was daarmee gerealiseerd: hij was van huis uit cellist, en hij wilde graag de expressiviteit van zijn strijk-instrument op het toetsinstrument realiseren. Naderhand werd de ondes martenot verder uitgebreid, doordat het - net als bij een orgel - knoppen kreeg om de klankkleur te variëren, onder meer door er verschillende luidsprekers met elk eigen klankkarakteristieken op aan te sluiten. De kern van het instrument bleef intussen onaangetast: elke ondes martenot heeft een pianoklavier annex ring om melodieën, al dan niet glijdend, te realiseren, en een knop voor de linkerhand om het volume te regelen. Zowel toonhoogte als toonsterkte zijn dus traploos regelbaar.

Beroemde componisten

Terwijl het Theremin-orgel geen hoofdrol kreeg in de muzieklevens, zagen componisten als Olivier Messiaen, Arthur Honegger, Darius Milhaud, Pierre Boulez, Edgar Varèse en natuurlijk Charles Koechlin - de rij is nog veel langer - wél toekomst in de ondes martenot. Yvonne Loriod, Messiaens echtgenote, werd zelfs een van de beroemdste ‘ondisten’. Legendarisch is de rol van de ondes martenot in Messiaens grootse Turangalila Symphonie. Tekenend is ook dat Bohuslav Martinu toestemming gaf zijn Fantasie te bewerken voor ondes martenot toen bleek dat het stuk op het Theremin-orgel, waar het oorspronkelijk voor was geschreven, niet goed uitvoerbaar leek te zijn (nieuwere pogingen bewezen later het tegendeel). Het was trouwens niet alleen in de klassieke sector dat het instrument populair werd: ook Frank Zappa gebruikte het graag, evenals Jacques Brel en allerlei filmmuziekcomponisten.

De ondes martenot bleef al met al tot 1988 in productie. In 1997 ontstond de Ondéa, om in de blijkbaar nog steeds bestaande behoefte te voorzien. Sinds 2008 is er opnieuw een ‘echte’ ondes martenot op de markt, ontwikkeld in samenwerking met Maurice Martenots zoon.

De ondes martenot is uitvoerig in het Orgelpark te horen in het concert op 30 november.

De theremin is wat de manier van bespelen betreft totaal anders dan de ondes martenot: door de handen langs de verticale rechte antenne en de horizontale lus-antenne te bewegen, beïnvloedt de musicus de toonhoogte van het instrument. Er is dus geen direct contact, wat theremin-spel een mysterieus aspect verleent. Deze foto toont Eva Amaral, die met haar band eind vorig jaar optrad in Barcelona, ter gelegenheid van het FNAC-muziekfestival.

Nieuw in het Orgelpark: Orgelpark Kennisprogramma

In het verlengde van het Orgelpark Research Program presenteert het Orgelpark dit najaar iets nieuws: het Orgelpark Kennisprogramma. Terwijl het Engelstalige Research Program van het Orgelpark op onderzoek is gericht, zoals naar het fenomeen improvisatie, is het Nederlandstalige Kennisprogramma vooral bedoeld voor luisteraars die graag iets meer willen weten over de muziek die in het Orgelpark te horen is.

Het Kennisprogramma kent twee basisvormen, die beide gekenmerkt worden door een mix van muziek en informatie. De eerste noemen we ‘colloquium’: muziek speelt daarbij zeker een grote rol, maar er zal vooral ruimte zijn voor informatie in de breedste zin, variërend van gesprekken met musici en andere kenners tot lezingen en discussies met het publiek. Het eerste colloquium vindt plaats op zaterdagmiddag 15 september.

De tweede vorm is het ‘collegeconcert’: een concert waarbij tussen de diverse stukken door kort iets verteld wordt: anekdotes, muziketechnische wetenswaardigheden, een vleugje muziekfilosofie wellicht. Het eerste collegeconcert vindt plaats op 7 december, om 20.15 uur.

Colloquium

Op zaterdagmiddag 15 september presenteert het Orgelpark het eerste colloquium van het Orgelpark Kennisprogramma. Het is een voorproefje op het internationale symposium rond het Van Straten-orgel op 8 en 9 juni 2013. Op dat symposium – en dus ook tijdens het colloquium – zal het instrument centraal staan als ‘document’, vijf-en-halve eeuw geleden gebouwd en bespeeld door mensen die

totaal anders dachten, leefden en werkten dan wij. Hoe moeten we dit document ‘lezen’? Wat leert het ons over de manier van musiceren van toen? In ieder geval zullen we aandachtig moeten letten op hoe de klank ontstaat, hoe de balgentreder daarin een rol speelt en natuurlijk vooral hoe de organist musicceert. Wim Diepenhorst en Jankees Braaksma, in Nederland de twee organisten die het meest met middeleeuwse orgels bezig zijn, gaan die uitdaging op 15 september aan, in een middag met veel muziek, veel overleg en een belangrijke rol voor de luisteraars, aan wie óók gevraagd zal worden te reflecteren op de muziek. Wat leren de oren van het publiek de musici? Wim Diepenhorst reconstrueerde namens de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed het concept van het Van Straten-orgel. Jankees Braaksma is als leider van ensemble Super Librum eveneens zeer bekend met middeleeuwse muziek.

Orgels zijn altijd geliefde motieven geweest voor schilderijen en andere afbeeldingen. Deze anonieme afbeelding dateert uit de 14de eeuw, en toont een engel die een portatief bespeelt, een draagbaar middeleeuws orgel. De afbeelding wordt bewaard in de Biblioteca Nazionale in Napels, en is getiteld: Allegorie van de muziek.

Muzikaal colloquium 15 september Het Van Straten-orgel als 'document'

In feite weten we zeer weinig van de orgelmuziek van de late middeleeuwen. Natuurlijk kennen we de tekst Fundamentum Organisandi, waarin Conrad Paumann (ca. 1410-1473) uitlegt hoe musiceren op het orgel in zijn werk gaat. Uit de tijd erna zijn bovendien onder meer de Winsumer Orgeltabulatuur (1431) en het Buxheimer Orgelbuch (rond 1470) overgeleverd, verzamelingen van veelal korte stukken die eveneens een idee geven van hoe organisten musicerden. Een derde bron is de manier waarop in het algemeen in de middeleeuwen muziek werd gemaakt. We weten dat vocale muziek een hoofdrol speelde. Daarmee is strikt genomen echter het meeste wel gezegd. Wat we verder moeten weten voordat we ‘als een middeleeuwer’ op het Van Straten-orgel kunnen spelen, dienen we op basis van deze beperkte gegevens te reconstrueren, en dat stemt tot voorzichtigheid. Het gevaar van ‘jumping to conclusions’, of dat nu uit enthousiasme gebeurt of bij gebrek aan nauwkeurigheid, is levensgroot. Zo zou je kunnen denken dat organisten in de middeleeuwen de partituren van Josquin des Prez op de lessenaar hebben gezet, bijvoorbeeld omdat zij nu eenmaal in een ‘vocale cultuur’ leefden. De vraag is echter of een middeleeuws orgel als het Van Straten-orgel zich daar wel zo goed voor leent. Op elke toets spreekt (‘zingt’) immers zelf al een compleet koor. Als je een vierstemmig stuk speelt, klinken er dus in feite vier koren tegelijk – wat iets heel anders is dan de vier stemmen die Josquin in gedachten had. Nóg zo’n ‘problematisering’ heeft te maken met ons begrip van musiceren destijds. We zijn geneigd het ‘improviseren’ te noemen, omdat dat moderne woord ons helpt het verschil te begrijpen tussen musiceren met partituur (in onze maatschappij toonaangevend) en musiceren zónder (algemeen beschouwd als een minder belangwekkende muzikale activiteit). Van zo’n verschil was in de middeleeuwen echter geen sprake: men musicerde, en bladmuziek kon daar af en toe praktisch bij zijn. Juist vanwege onzekerheden als deze is het nieuwe Van Straten-orgel een welkom ‘document’ dat we moeten leren lezen door er op te musiceren en daar vervolgens met elkaar over te spreken.

Anonieme Engelse afbeelding van een klein orgel, met de calcant, die voor de wind zorgt, op de voorgrond, en de organist aan de achterzijde van het orgel. De afbeelding toont prachtig hoe calcant en organist als het ware samen musiceren.

Collegeconcert

Op 7 december staat in het eerste collegeconcert de componist Gerard Bunk centraal, de Rotterdamse organist die kort na 1900 als tiener al naar Duitsland vertrok om er te blijven en er beroemd te worden – niet alleen als organist en componist, maar ook als pianist. IJsbrand ter Haar speelt enkele grote werken en een paar kleinere karakterstukken. Het college-element wordt verzorgd door Hans Fidom en bestaat uit korte teksten, elk van een minuut of drie, tussen de composities door. Hij vertelt een en ander over de ontwikkeling van de componist, over de muziek die we horen en legt verbanden met muziek van andere componisten. Daarbij is volop ruimte voor de lichtere ‘toets’ – zo zullen zeker enkele van de vele prachtige verhalen uit Gerard Bunks boekje Liebe zur Orgel de revue passeren.

Vrijdag 23 november Symposium: Muziekfilosofie & Esthetica

De afgelopen jaren ontwikkelen zich in Nederland en Vlaanderen allerlei nieuwe ideeën over muziek: wat is muziek, wat is musiceren, wat is luisteren en hoe hoort dat alles bij elkaar? Op vrijdag 23 november vindt in het Orgelpark een symposium plaats om die ideeën eens naast elkaar te zetten en met elkaar te confronteren. Op het programma staan onder meer bijdragen van Bert van der Schoot (Universiteit van Amsterdam), Rob van Gerwen (Universiteit Utrecht), Marlies de Munck (Universiteit Leuven) en Hans Fidom (Orgelpark en Vrije Universiteit Amsterdam).

Het SandwichConcert dat die dag om 13.13 uur plaatsvindt, is integraal onderdeel van het symposiumprogramma: Jörg Abbing en studenten improviseren muziek bij de zwijgende film Carmen uit 1915, regie Cecil B. DeMille.

Het symposium wordt georganiseerd in samenwerking met het Nederlands Genootschap voor Esthetica. Het ochtenddeel vindt plaats in de Vrije Universiteit, aanvang 10.00 uur; het middagdeel in het Orgelpark, met om 12.30 uur door het Orgelpark geserveerde sandwiches.

Gerard Bunk (1888-1958)

Bruckner-festival in het Orgelpark: terugblik

Bruckner-monument in het stadspark in Wenen.

‘Een bijzondere hommage aan een bijzondere componist!’

Vier dagen lang was het Orgelpark eind februari en begin maart gewijd aan de muziek van Anton Bruckner, de beroemde componist uit de 19de eeuw. Studium Chorale voerde onder leiding van Hans Leenders de beroemde Mis in e kleine terts uit; Herman Jeurissen bewerkte allerlei muziek voor NEOS Brass en voor hoornensemble Capricorno; het prachtige vocaal ensemble The Gents deed onder leiding van Béni Csillag mee; de Weense organist Peter Planyavsky presenteerde twee fascinerende improvisaties in de stijl van Bruckner - en dat is dan nog maar een greep uit de concertprogramma's. Op zaterdag 3 maart sloot het Orgelpark het festival af met een kort symposium en een concert door Ensemble Oxalys.

Het Orgelpark had alle reden om eindelijk eens uitvoerig bij Anton Bruckner stil te staan, want in al zijn muziek klinkt zijn grote liefde voor het orgel en zijn ervaring als organist door. Bruckner was bijvoorbeeld onophoudelijk bezig met het vervolmaken van zijn partituren. Steeds weer bracht hij wijzigingen aan. Op zichzelf genomen niet zo bijzonder, maar dat wordt het wel zodra we opmerken hoe het correspondeert met de manier waarop Bruckner op het orgel improviseerde: hij gaf er namelijk de voorkeur aan een beperkte selectie composities, zoals het Hallelujah-koor uit Händels Messiah, als basis voor zijn improvisaties te gebruiken en er tijdens zijn musiceren elementen uit over te nemen, eruit te citeren, elementen weg te laten en elementen toe te voegen. Elke improvisatie werd zo een herziene versie van eerdere improvisaties.

Het Brucknerfestival in het Orgelpark werd samengesteld in samenwerking met Herman Jeurissen, solohoornist van het Residentie Orkest en docent hoorn aan de conservatoria van Amsterdam, Den Haag en Tilburg. Als hoornsolist, kamermuzikspeler en docent is hij regelmatig te gast bij internationale festivals en hoornsymposia. Ook componeert en arrangeert hij voor zijn instrument.

Talrijk waren de reacties op de diversiteit en de kwaliteit van de concerten in het Brucknerfestival. Een van de bezoekers vatte het kernachtig aldus samen: ‘Een bijzondere hommage aan een bijzondere componist!’

Orgelpark Research Reports: Bruckner

Het Brucknerfestival bood naast vier concerten ook een beknopt symposium, op zaterdagmiddag 3 maart. Herman Jeurissen en Peter Planyavsky belichtten hoe Bruckner in zijn composities regelmatig als een improviserend musicus te werk is gegaan, en omgekeerd in zijn improvisaties graag houvast zocht bij bestaande composities.

De lezingen van Jeurissen en Planyavsky zijn inmiddels verkrijgbaar in boekvorm - of, preciezer gezegd in ‘e-book-vorm’. Om een e-book te kunnen lezen is een apparaat nodig als een iPad - dat is een nadeel ten opzichte van het traditionele papieren boek. Het voordeel is dat elektronische boeken behalve drukwerk ook geluid en film kunnen bevatten, waardoor ze veel beter geschikt zijn voor publicaties over muziek dan papieren boeken. Het e-book over Bruckner maakt volop gebruik van deze mogelijkheid: het bevat tientallen beluisterbare muziekfragmenten, inclusief uiteraard de bijbehorende bladmuziek. De fragmenten zijn speciaal voor dit e-book opgenomen door organist Henk Verhoef (de organist van de Vrije Universiteit) op het Sauer-orgel van het Orgelpark.

Voor wie geen iPad heeft: de e-books van het Orgelpark zijn ook verkrijgbaar als ‘interactieve pdf’s’. Wie deze vorm kiest, kan op zijn computer de e-books lezen en de geluidsvoorbeelden eveneens beluisteren. De e-books van het Orgelpark zijn op verzoek ook verkrijgbaar op papier. In dat geval vanzelfsprekend zonder geluidsvoorbeelden.

U kunt de e-books van het Orgelpark downloaden via www.orgelpark.nl. Klik daar op Research Program, en dan wijst de route zich verder vanzelf. Ook papieren versies van de e-books kunnen daar besteld worden.

Het e-book over Bruckner is de eerste uitgave in de reeks Orgelpark Research Reports. Later dit jaar verschijnen enkele andere delen, met daarin een selectie uit de bijdragen aan het improvisatie-project van het Research Program.

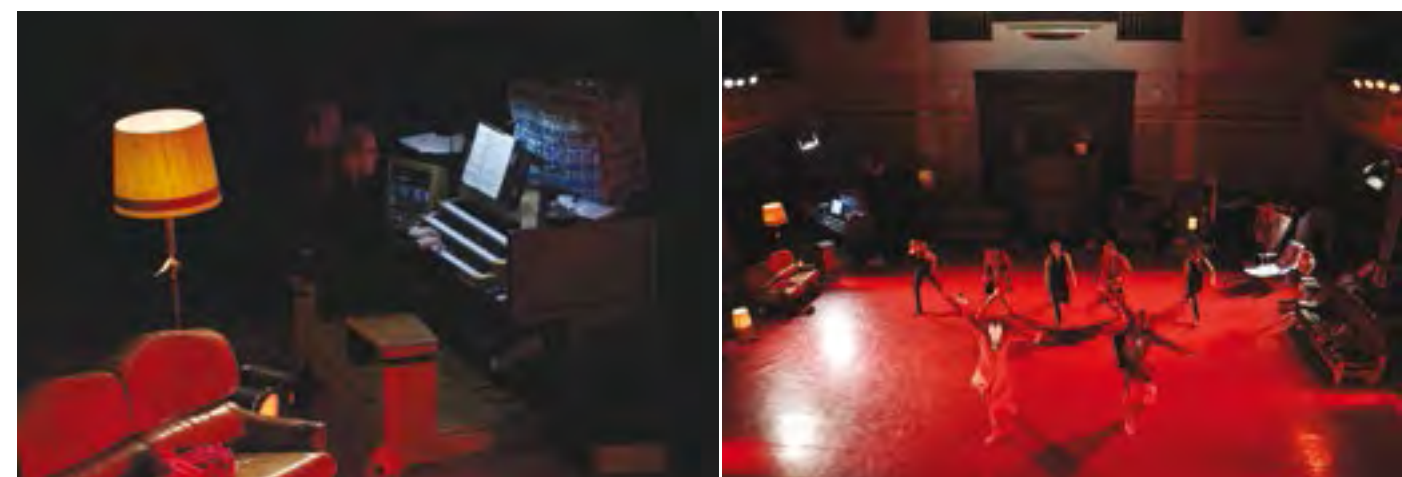

Zo ziet het eerste e-book van het Orgelpark eruit: links een ‘compleet’ beeld van de iPad met enkele bladzijden van het e-book op het scherm, daarnaast diezelfde bladzijden ‘frontaal’ zoals ze er op de iPad uitzien. Bladeren gaat door over het scherm te vegen. Op de linkerblad-zijde staat bovenaan een notenvoorbeeld. Onder de titel is een zwarte balk zichtbaar met een driehoekige pijl; door op die pijl te ‘klikken’ klinkt het voorbeeld. Door op de bladmuziek eronder te klikken verschijnt de bladmuziek schermvullend. Het aardige van e-books is niet alleen dat ze films en muziek kunnen bevatten. Zoeken is uitermate eenvoudig, het is mogelijk aantekeningen te maken in het boek (te zien op de foto hieronder), de lettergrootte is naar believen aan te passen - enzovoort.

Dagboek Orgelpark Dans van Club Guy & Roni

Op 18, 19 en 20 mei was het Orgelpark voor de vijfde keer op rij het toneel van een grote dansproductie. Ditmaal was de zaal het domein van Club Guy & Roni, het gezelschap uit Groningen. Guy en Roni kozen voor muziek van Messiaen en Bach bij hun choreografie, waarbij ze de zaal inrichtten als een gezellige studentenkamer, vol oude bankstellen en staande lampen. Age-Freerk Bokma speelde de muziek op het Sauer-orgel en gebruikte daarbij de nieuwe speeltafel, die een prima plekje vond tussen alle parafernalia.

Elders in dit nummer worden de eerste vormen van elektronische ‘orgels’ beschreven: de ondes martenot en de theremin. MIDI-techniek heeft het in combinatie met de snelle computers van vandaag inmiddels mogelijk gemaakt opnemen van ‘echte’ orgels (verschillende opnamen per pijp!) in MIDI-bestanden op te slaan en met willekeurig welk toetsenbord tot klinken te brengen. Iemand die drie keyboards op elkaar stapelt en de ‘geluidssamples’ van het Cavallé-Coll-orgel in Metz koopt, kan daarmee dus een imitatie van dat orgel in de eigen huiskamer bespelen. Registreren doe je via een touchscreen, waarop dan de originele speeltafel van Metz is afgebeeld (zoals op de foto hier rechtsboven; eronder is de ‘Hauptwerk-klaviatuur’ van de Bovenkerk in Kampen te zien).

Hoe werkt dat? MIDI

In Timbres 11 hebben we in deze rubriek al even stilgestaan bij de nieuwe speeltafel van het Sauer-orgel: daarmee is het mogelijk het orgel vanaf willekeurig welke positie in de zaal te bespelen. Dat is fijn voor de organist: hij hoort het orgel veel directer dan wanneer hij het via de originele speeltafel in de kansel zou bespelen, en bovendien kan de nieuwe speeltafel onthouden

welke registraties hij kiest. Iets verder gaan de zogeheten ‘MIDI-voorzieningen’ in de speeltafel. Omdat die dit najaar enkele keren gebruikt worden, staan ze hier ditmaal centraal.

Strikt genomen is de nieuwe speeltafel van het Sauer-orgel niets anders dan een set van vier toetsenborden (keyboards): een voor de voeten, drie voor de handen. Met deze toetsenborden kunnen de pijpventielen van het orgel bediend worden, maar er kan nog veel meer: ze kunnen net als andere keyboards aan computers gekoppeld worden en zo allerlei synthesizers aansturen. Het enige dat daarvoor nodig is, is dat de ‘signalen’ van de keyboards (dus welke toetsen hoe lang zijn ingedrukt) kunnen worden doorgegeven aan die computers en synthesizers. Over die voorziening beschikt de speeltafel: via de uitgang ‘MIDI-out’ kunnen de keyboardsignalen van de speeltafel aan willekeurig welk ander digitaal apparaat worden doorgegeven. MIDI is een afkorting. Het staat voor ‘Musical Instrument Digital Interface’. In het Nederlands: ‘digitale communicatie tussen muziekinstrumenten’. Praktisch komt het er op neer dat de toetsbewegingen die een musicus realiseert, worden doorgegeven aan een computer of synthesizer (zoals in de alinea hiervoor beschreven) óf dat het omgekeerde gebeurt: namelijk dat een computer aan het instrument doorgeeft welke tonen er wanneer dienen te klinken. Ook over die mogelijkheid beschikt de nieuwe speeltafel: naast de uitgang MIDI-out is tevens een ingang MIDI-in aangebracht. Componisten vinden dat een bijzonder interessant gegeven: eindelijk zijn ze verlost van de beperking dat een organist slechts tien vingers en twee voeten heeft, om maar iets te noemen. Overigens kan de MIDI-in-ingang bij de nieuwe speeltafel ook vanaf een andere plaats aangestuurd worden: bovenin het registerpaneel aan de linkerkant van de manualen, bevinden zich namelijk twee interessante andere mogelijkheden. De eerste heeft de vorm van vijf knoppen, met opschriften die ouderen nog wel kennen van de cassettedecks uit de jaren ’80 en ’90. Door de knop ‘Record’ (gekenmerkt door een ronde stip) en de knop ‘Play’ (voorzien van het bekende driehoekige symbool) samen in te drukken, begint het orgel op te nemen wat de organist vervolgens doet, net zolang tot de knop ‘Stop’ wordt ingedrukt. Zo’n opname wordt opgeslagen in een computerbestand, een zogenaamd ‘MIDI-bestand’. Door vervolgens weer op Play te drukken herhaalt het orgel exact wat de organist zojuist heeft gedaan. Ideaal voor het vastleggen van improvisaties...! De tweede MIDI-in-voorziening is bijna niet te zien: in de kleine gleuf boven de vijf ‘opname-toetsen’ kan een geheugenkaart geplaatst worden. Wanneer op die kaart MIDI-bestanden staan, kan het orgel die ‘afspelen’. Deze optie zal worden gebruikt tijdens het Min of meer Minimal festival in oktober, wanneer een paar zeer snelle stukken op het programma staan. Voor organisten vrijwel ondoenlijk moeilijk, voor de computer van de nieuwe speeltafel niet meer dan een peuleschil... [HF]

MIDI is een afkorting. Het staat voor ‘Musical

Instrument Digital Interface’.

Het Orgelpark, een podium met een missie

Wij vragen uw support

Het Orgelpark in Amsterdam is een internationaal podium voor organisten, componisten en andere kunstenaars. Het doel is het orgel door een nieuwe presentatie te integreren in het muziekleven. Het Orgelpark werkt met een breed palet aan activiteiten, zoals het verlenen van compositieopdrachten en studie-faciliteiten, het organiseren van concerten en masterclasses, en het Orgelpark Research Program.

Wat biedt het Orgelpark u?

Het Orgelpark wil een breed publiek aanspreken, jong en oud, gewone muziekliefhebbers en professionals. Daarom willen we dat mensen zich thuis voelen in het Orgelpark. En daar zullen wij ook alles aan doen. Naast het brede afwisselende programma, bieden wij een prachtige Art Deco-ambiance, een intieme concertzaal met zes indrukwekkende orgels, een mooie en heldere akoestiek, een gezellige foyer. En natuurlijk wordt u door ons warm en persoonlijk onthaald. Het Orgelpark bezoeken is uitgaan op zijn best.

Steun ons

- Help ons om het orgel op een nieuwe manier te presenteren en een plaats te geven in het actuele muziekleven.
- Ondersteun jong talent en geef jonge organisten de kans om op te treden in een prachtige ambiance.

Word Vriend van het Orgelpark, u ontvangt dan:

- 2 x per seizoen ons magazine Timbres, met concertoverzichten, achtergrondartikelen, interviews, concerttoelichtingen, etc.
- Een cd die is uitgegeven door het Orgelpark.

U kunt meer doen: word GastVriend van het Orgelpark

- Bent u nieuwsgierig naar wat er in het Orgelpark staat te gebeuren?
- Heeft u zin om gezellig uit te gaan in een prachtig Art Deco theater?
- Zin om eens echt te gast te zijn?

Als GastVriend kunt u alle concerten gratis bezoeken. U ontvangt elk jaar tweemaal Timbres en een cd.

Hoe word u Vriend of GastVriend?

Online	www.orgelpark.nl
Post	Gerard Brandtstraat 26, 1054 JK Amsterdam
Fax	020 51 58 119
Telefoon	020 51 58 111
Mail	info@orgelpark.nl

Losse kaarten

Losse kaarten	€ 20,- / € 15,- en € 12,50
Studenten, 65+ en stadspas	€ 12,50 / € 9,- en € 8,-

Word Vriend
van het Orgelpark
voor € 40,- en help
ons het orgel op een
nieuwe manier te
presenteren

Word GastVriend
van het Orgelpark
voor € 70,- en

bezoek gratis
alle concerten!

Kijk verder op www.orgelpark.nl

Nieuw: concertseries in het Orgelpark

Sandwichconcerten: zes concerten van € 90,- voor € 70,-

28 september 13.13 uur	Piet van der Steen orgel en Peter van Dinther trompet
5 oktober 13.13 uur	Matangi Quartet
26 oktober 13.13 uur	Pieter Dirksen orgel en Franc Polman altviool
23 november 13.13 uur	Film: Carmen van Cecile DeMille
30 november 13.13 uur	Loïc Mallié: improvisaties op thema's van Koechlin
14 december 13.13 uur	Gijs van Schoonhoven orgel en Eva Gerlach poëzie

Bij het boeken van deze serie wordt u automatisch GastVriend van het Orgelpark, ontvangt u een cd én kunt u de overige concerten van dit seizoen gratis bezoeken.

Orgelsolisten: vier concerten van € 60,- voor € 45,-

14 september 13.13 uur	Marc Swicegood
6 oktober 20.15 uur	Gerben Gritter, Matthias Havinga, Christiaan de Vries en Klaas Koelewijn
16 november 13.13 uur	Benoît Mernier
16 december 20.15 uur	Willem Tanke

Vocaal op de middag: vijf concerten van € 90,- voor € 70,-

21 september 13.13 uur	Joris Lejeune orgel en Rachel Fabry mezzosopraan
12 oktober 13.13 uur	Stephan van de Wijert orgel en Aldwin Kroeze verteller
28 oktober 14.15 uur	Studium Chorale en Jan Raas orgel
9 november 13.13 uur	Ben van Oosten orgel en Margaret Roest sopraan
16 december 14.15 uur	Kerstconcert Capella Isalana

Bij het boeken van deze serie wordt u automatisch GastVriend van het Orgelpark, ontvangt u een cd én kunt u de overige concerten van dit seizoen gratis bezoeken.

Kaartverkoop en meer...

Losse kaarten

Losse kaarten	€ 20,- / € 15,- en € 12,50
Studenten, 65+ en stadspas	€ 12,50 / € 9,- en € 8,-

Telefonische bereikbaarheid

Dinsdag t/m vrijdag van 14.00 tot 17.00 uur en op concertdagen vanaf 5 kwartier voor aanvang van het concert.

Openingstijden kassa

De kassa is geopend vanaf 5 kwartier voor aanvang van het concert.

Vriend of GastVriend worden

Online	www.orgelpark.nl
Post	Gerard Brandtstraat 26, 1054 JK Amsterdam
Fax	020 51 58 119
Telefoon	020 51 58 111
Mail	info@orgelpark.nl

Vriend € 40,- per seizoen

Gastvriend € 70,- per seizoen

Belastingvoordeel voor Vrienden

De Belastingdienst ziet het bedrag van € 40,- dat u het Orgelpark schenkt wanneer u Vriend van het Orgelpark wordt als donatie. Dit houdt in dat u dit bedrag bij het aangeven van uw inkomstenbelasting van uw inkomen mag aftrekken.

Reserveren/bestellen door GastVrienden

Online www.orgelpark.nl
Reserveren van kaarten door GastVrienden kan tot uiterlijk twee uur voor de voorstelling. U ontvangt dan uw toegangsbewijs per e-mail retour. Wilt u per mail of telefonisch bestellen? Zie hieronder.

Reserveren/bestellen door Vrienden/Gasten

Online bestellen

Online bestellen van kaarten kan tot uiterlijk twee uur voor de voorstelling. U kunt alleen online bestellen indien u direct betaalt via iDEAL. U ontvangt dan uw toegangsbewijs per e-mail retour.

Schriftelijk bestellen (Post, Fax of Mail)

Post	Gerard Brandtstraat 26, 1054 JK Amsterdam
Fax	020 51 58 119
Mail	info@orgelpark.nl

Schriftelijk kaarten bestellen kan tot uiterlijk twee weken voor de voorstelling. Per kaartje wordt € 1,- aan kosten en porti berekend. Door invulling van uw rekeningnummer en handtekening machtigt u het Orgelpark het totaalbedrag van uw rekening af te schrijven.

Gereserveerde kaarten dienen uiterlijk een halfuur voor aanvang van de voorstelling te zijn afgehaald. Na dit tijdstip vervalt uw reservering. Wij stellen het op prijs indien u bij verhindering uw reservering annuleert. Zo worden anderen in de gelegenheid gesteld alsnog de voorstelling bij te wonen.

Kaarten kopen aan de kassa

Aan de kassa kunt u contant betalen of pinnen.

Wij accepteren geen theaterbonnen.

Losse cd's

Het Orgelpark geeft regelmatig cd's uit. Deze cd's kunt u telefonisch of via www.orgelpark.nl bestellen. Prijs: € 15,- voor een enkele cd.

Regels bezoek

Het is niet toegestaan beeld- en/of geluidsopnamen te maken tijdens de voorstelling. Mobiele telefoons dienen uitgeschakeld te zijn.

Informatie voor minder validen

Er zijn algemene invalidenparkeerplaatsen aanwezig vóór het gebouw. Het Orgelpark is geschikt voor minder validen (de linkeringang is speciaal voor rolstoelgebruikers). Voor een goede gang van zaken is het handig om bij uw reservering op te geven dat u minder valide bent. Blindengeleidehonden zijn welkom, mits vooraf gemeld. Er is geen ringleiding aanwezig.

Hoe ons te bereiken, openbaar vervoer en parkeren

Parkeren in het centrum is moeilijk en duur. Parkeren in de Gerard Brandtstraat is niet mogelijk. We raden u sterk aan uw auto te parkeren in een parkeergarage (P+R World Fashion Centre, Parkeergarage Byzantium of Museumplein) of per openbaar vervoer te komen. Openbaar vervoer: Tram lijn 1, halte Jan Pieter Heijestraat. Gebruik om uw route te plannen de site www.bereikbaar.amsterdam.nl

Bestel en info www.orgelpark.nl

Vooruitblik

Het Orgelpark in het voorjaar van 2013

Het was een groot succes, het concert van *Thomas Trotter* afgelopen seizoen. En dus heeft het Orgelpark de *stadsorganist van Birmingham* op-nieuw uitgenodigd: volgend voorjaar is hij weer in het Orgelpark te horen. Evenals overigens *Olivier Latry*, de *organist van de Notre Dame*.

Bijzonder wordt de Nederlandse première van *'le pli'* van componist en denker *Sacha Zamler Carhart*. Hij schreef het stuk, dat gaat over 'gestiek in relatie tot de filosofie van Leibniz', *voor orgel en dansers*. Vernieuwend is ook het werk *Nachthexen van Huib Emmer*, over vrouwelijke piloten uit de Tweede Wereldoorlog. Emmer sluit ermee aan bij een ontwikkeling van de afgelopen tien jaar, waarin

historische of actuele thema's op een theatrale manier het onderwerp vormen van muziek.

Regelmatig is het Orgelpark een van de *podia van grote festivals*. Volgend voorjaar zelfs tweemaal: het *World Minimal Music Festival* doet het Orgelpark aan - waarbij in het Orgelpark nieuwe muziek klinkt van Piet Jan van Rossem - en in juni het *Holland Festival*, met in het Orgelpark een hoofdrol voor *Charles Ives*, pionier van de eigentijdse Amerikaanse muziek.

Nieuwsgierig geworden?

Kijk op www.orgelpark.nl. Daar vindt u ook de 'actueelste' versie van ons programma.

Thomas Trotter

Frances Green, Margaret (Peg) Kirchner, Ann Waldner en Blanche Osborn en hun vliegtuig "Pistol Packin' Mama" tijdens hun opleiding tot piloot tijdens de Tweede Wereldoorlog; piloten als zij zijn het onderwerp van het werk *Nachthexen* van Huib Emmer.

Gottfried Wilhelm Leibniz (1646-1716)

Colofon

TIMBRES • Alle kleuren van het Orgelpark
Nummer 12 • Majus 2012

Timbres verschijnt tweemaal per seizoen, in juni (over de evenementen in het Orgelpark in het najaar, dus van september tot en met december) en in december (voorjaar, dus van januari tot en met mei). Timbres brengt achtergrondinformatie bij de evenementen die in het Orgelpark plaatsvinden.

Redactie
Hans Fabius
M. 06 537 14735
E. hans.fabius@orgelpark.nl
W. www.orgelpark.nl

Vormgeving
Kutlo Design, Haarlem

Aan dit nummer werken mee
Teksten
Bert Jansma, Leendert de Jonge, Olga de Kort, Esther Olga de Kort, Monamito, Jacqueline Oikamp, Didi de Footen

Fotografie
Charles Kerschler (foto's van de orgel, bij het artikel over Kerschler), Peter Leeflang (Van Straten-orgel), Elisabeth Melchior (Monica Gemino, bij het interview met Orkest De Eregrijs), Esther Monamito (Jan Raaij), Didi de Footen (Eric de Clercq), Lebrecht Music & Arts (sinds marionet spelende dame), Jonathan Roorda (Ziggy Attack), Joyce Vanderfeesten (Leonard Swart), Sharon Mar Yosef (Monica Gemino, Madrigel 2 links bovenaan), Orkest De Eregrijs (jeen foto's bij het interview met Orkest De Eregrijs).

De foto's van het Van Straten-orgel en de dame spelen in het vorige nummer van Timbres zijn gemaakt door Peter Leeflang. Per stuk was zijn naam niet genoemd.

De redactie heeft geprobeerd van alle afbeeldingen de rechthebbenden te achterhalen. Niet in alle gevallen is dat gelukt. Wie kan aantonen recht te hebben op een of meer afbeeldingen in dit nummer zonder daar de redactie te zijn benaderd, wordt verzocht zich binnen twee weken na het verschijnen van dit nummer bij de redactie te melden.

Uitgever
Stichting Het Orgelpark
Gerard Broedstroom 28
1054 BK Amsterdam
T. 020 621 25 111
W. www.orgelpark.nl

Abonnementen
Wij nodigen u van harte uit om naar het Orgelpark te komen als onze gast en als onze vriend. In misschien wilt u wel Gastvriend worden van het Orgelpark. Daarmee steunt u ons doel om het orgel nieuw leven in te blazen. Als Gastvriend ontvangt u tweemaal per seizoen het tijdschrift Timbres (met concertoverzichten, achtergrondartikelen, interviews, concerttoelichtingen, etc.), u krijgt een cd uit onze collectie én u kunt zoveel concerten als u maar wilt gratis bijwonen. Zie voor meer informatie de voorgaande bladzijden.

ISSN
0929-120X

HET DEPOT Beeldengalerij

JAN PATER

Solotentoonstelling
locatie Villa Hinkeloord

Zondag 10 juni 2012
tot en met
zondag 27 januari 2013

Permanente en wisselende tentoonstellingen van ruim 300 torso's en fragmenten van hedendaagse beeldhouwers.

TOSCANA EN VENETO IN HET DEPOT
FINOTTI, BOCHI & TRIAMONTI
25 maart - 14 september 2012
Het Depot

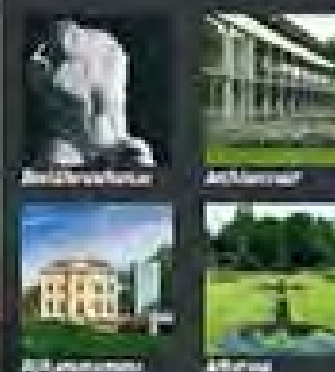
STUDIO SEM
25 maart - 14 september 2012
Het Depot

JAN PATER
10 juni 2012 - 27 januari 2013
Villa Hinkeloord

DE TROJANEN
PETERMAN
7 oktober - 24 maart 2013
Het Depot

ARDORETA DE GREIJEN & HINKELOORD
Permanente tentoonstelling
Het Depot

EJA SIEPMAN VAN DEN BERG
Permanente tentoonstelling
Villa Hinkeloord

Beeldengalerij Het Depot
Arboretumlaan 4
6203 BD Wageningen

Locatie Villa Hinkeloord
Carnaud Dijkweg 64
6203 BV Wageningen

T. 0491 61397 407 300
F. 0491 61397 407 330
E. beeldengalerij@hetdepot.nl
I. www.hetdepot.nl

Steun ons

**Het Orgelpark, een
podium met een missie**

- Help ons om het orgel op een nieuwe manier te presenteren en een plaats te geven in het actuele muziekleven
- Ondersteun jong talent en geef jonge organisten en nieuwe componisten de kans om op te treden in een prachtige ambiance

**Geef u op:
bel 020 51 58 111**

**Word Vriend
voor € 40,-**

- U ontvangt
- 2 x per seizoen ons tijdschrift Timbres
 - Een cd die is uitgegeven door het Orgelpark

Het bedrag van € 40,- is aftrekbaar bij uw belast ingaangifte

**en word
(Gast)Vriend!**

**Word GastVriend
voor € 70,-**

- U bent altijd van harte welkom als onze gast in het Orgelpark en u kunt gratis alle concerten bezoeken!
- U ontvangt: 2 x per seizoen ons tijdschrift Timbres
- U ontvangt een cd die is uitgegeven door het Orgelpark

**of kijk op
www.orgelpark.nl**

*Kijk op bladzijde 63 & 65
voor meer informatie*

8 717825 031127